

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

PRÁVNICKÁ FAKULTA

2006

KATEDRA OBČANSKÉHO PRÁVA

DIPLOMOVÁ PRÁCE

CIVILNÍ ŽALOBA

Konzultant

JUDr. Dita Melicharová, PhD.

Diplomant

Jana Janoušková

Krásného 1/337

162 00, Praha 6

ČESTNÉ PROHLÁŠENÍ

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci zpracovala samostatně a že jsem vyznačila prameny, z nichž jsem pro svou práci čerpala způsobem ve vědecké práci obvyklým.

V Praze dne 24. března 2006

Obsah

ÚVOD.....	2
1. HISTORICKÉ VÝVOJOVÉ TENDENCE INSTITUTU ŽALOBY, VÝVOJ ŽALOBNÍHO PRÁVA.....	5
1.1 POJETÍ ŽALOBY V ŘÍMSKÉM PRÁVU.....	5
1.2 VZNIK TEORIE OBČANSKÉHO PRÁVA PROCESNÍHO A ŽALOBNÍ PRÁVO V 19.STOLETÍ.....	7
1.3 PRÁVO NA SPRÁVEDLIVÝ PROCES	12
2. NOVODOBÉ POJETÍ ŽALOBY.....	13
3. SLOŽKY ŽALOBY A JEJÍ FORMÁLNÍ NÁLEŽITOSTI.....	17
3.1 SLOŽKY ŽALOBY.....	17
3.1.1 Účastníci řízení	17
3.1.2 Předmět žaloby	22
3.1.3 Žalobní důvod.....	24
3.2 OBSAHOVÉ NÁLEŽITOSTI ŽALOBY.....	27
3.2.1 Obecné náležitosti.....	29
3.2.2 Zvláštní náležitosti.....	30
3.2.3 Některé další fakultativní náležitosti žaloby.....	32
3.2.4 Schéma písemného vyhotovení žaloby.....	34
3.3 OPRAVA A DOPLNĚNÍ ŽALOBY, POUČOVACÍ POVINNOST SOUDU	36
4. ŽALOBNÍ PETIT.....	40
4.1 DRUHY ŽALOBNÍCH PETITŮ.....	42
4.2 VÁZANOST SOUDU ŽALOBNÍM PETITEM	47
4.3 SOUVISLOST ŽALOBNÍHO PETITU A ENUNCIÁTU ROZSUDKU	49
5. DRUHY ŽALOB.....	51
5.1 ŽALOBY PODLE OBSAHU PETITU	51
5.1.1 Statusové žaloby	51
5.1.2 Žaloby na plnění	52
5.1.3 Žaloby určovací	52
5.2 ŽALOBY PODLE HMOTNĚPRÁVNÍHO DŮVODU.....	53
5.3 ŽALOBY PODLE PRÁVNÍCH ÚČINKŮ ROZHODNUTÍ VYDANÝCH NA JEJICH ZÁKLADĚ.....	54
6. DISPOZIČNÍ ÚKONY ÚČASTNÍKŮ.....	55
6.1 ZPĚTVZETÍ ŽALOBY	55
6.2 ZMĚNA ŽALOBY	56
6.3 VZÁJEMNÁ ŽALOBA A NÁMITKA ZAPOČTENÍ.....	57
ZÁVĚR	59
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A JINÝCH PRAMENŮ.....	61

Úvod

Občanské právo procesní, jako samostatné odvětví českého právního řádu, je soustavou právních norem upravujících postup soudů, účastníků řízení a jiných subjektů, s cílem poskytnout ochranu soukromoprávním a některým jiným právním vztahům (tj. vztahům občanským, rodinným, pracovním, obchodním a také úzké skupině vztahů správních).

Smyslem civilního procesu je tedy soudně projednat a rozhodnout o určitém subjektivním právu, ať už ohroženém či nejistém.

Proces je zahájen návrhem – žalobou, v níž navrhovatel označuje svůj nárok. Tento návrh je předpokladem pro celé jednání.

Žaloba tedy představuje jeden ze základních právních institutů spojených s ochranou subjektivních práv a právem chráněných zájmů, který má v procesu realizace práva výrazně specifické postavení. Protože je prostředníkem mezi právem hmotným a právem procesním (stojí na hranici mezi oběma subsystemy právního řádu), promítá se v ní jak hmotněprávní, tak procesněprávní charakteristika, což vyvolává diskuse o podstatě a právní povaze tohoto právního institutu.

V této práci se zabývám jak teoretickou, tak praktickou stránkou dané problematiky, otázkou žalob, žalobního práva, jejich vzájemným vztahem a dalšími otázkami, které z daného tématu vyplývají. Na základě toho člením práci na šest částí.

První část práce obsahuje základní historické a soudobé determinanty, které určily současný pohled na žalobu a žalobní právo. Podoba tohoto právního institutu se v dějinách výrazně měnila. Na počátku byla žaloba součástí materiálního práva a žalobci příslušela právě jen s tímto právem, později se stala obecným institutem ochrany jakéhokoli subjektivního soukromého práva. Rozvoj teoretických koncepcí týkajících se žaloby a žalobního práva nastal v 19. století současně s postupným konstituováním

civilního procesu jako samostatného odvětví veřejného práva, a to zejména v německé a rakouské právní oblasti, což se pochopitelně promítlo i do našeho právního vývoje.

Civilní žaloba zaujala dominantní postavení v rámci občanského práva procesního, aniž by zároveň současně vyklidila své dosavadní pozice v občanském právu hmotném.

V **druhé části** se věnuji základní obecné charakteristice žaloby v soudobém civilním kontinentálním právu. Civilní žaloba, ačkoli se to na první pohled nemusí zdát, není pouze procesním úkonem žalobce, jímž se zahajuje civilní soudní řízení. Je právním institutem, který plní více funkcí. Jeden z možných pohledů je též takový, že jde o akt práva veřejného, jímž se realizuje základní lidské právo na soudní ochranu, které směřuje vůči státu. Jde tedy o právo veřejné, právo na žalobu, jemuž odpovídá povinnost státu prostřednictvím k tomu pověřených justičních orgánů žalobu řádně projednat a věc spravedlivě rozhodnout. Justiční orgán, který by toto bezdůvodně odmítl vykonat, by se dopustil porušení takového práva, což by znamenalo protiústavní „odmítnutí spravedlnosti“.

V neposlední řadě je třeba také zmínit vztah civilní žaloby k právu materiálnímu.

Jelikož je dle mého názoru pohled na žalobu jako na jeden z možných způsobů zahájení civilního soudního řízení ten nejdůležitější, zabývám se v **třetí části** žalobou z procesního hlediska. Jde o dispoziční úkon žalobce s vlastní strukturou, který musí splňovat takové zákonem předepsané náležitosti formy, aby byl způsobilý vyvolat účinky jím zamýšlené. V případě vadnosti či neúplnosti žaloby je soud povinen dbát o to, aby taková žaloba byla opravena nebo doplněna, přičemž je povinen ryze z procesního hlediska poskytnout žalobci náležité poučení.

Celá **čtvrtá část** je věnována nejdůležitější části žaloby, a to žalobnímu petitu. V žalobním petitu žalobce formuluje svůj požadavek, svůj nárok, přičemž žádá soud, aby o něm rozhodl. Protože žalobní petit vymezuje předmět

řízení a soud ho zásadně nesmí překročit (nesmí rozhodnout o ničem víc ani o ničem jiném), je jasné, že by měl žalobce formulaci petitu velice dobře zvážit, protože i na ní závisí jeho úspěch ve věci. Žalobní petit by tedy měl být formulován stručně, srozumitelně a přesně, a to i z toho důvodu, že v případě vyhovění žalobě bude jeho obsah přenesen do autoritativního výroku soudu. Vztah žalobního petitu a enunciátu rozsudku je důležitým problémem, který jsem ve své práci neopomněla.

V neposlední řadě se v této části věnuji druhům žalobních petitů, kde uvádím i praktické příklady.

Obsahem **páté části** je charakteristika jednotlivých druhů žalob. Protože žaloby slouží k uplatňování ochrany nejrůznějších porušených či ohrožených subjektivních práv, z tohoto důvodu se od sebe odlišují a jsou tak předmětem klasifikace.

Poslední **šestá část** mé práce se věnuje některým dispozičním úkonům účastníků. Jde o takové úkony, kterými strany v průběhu soudního procesu nakládají (disponují) předmětem řízení a vyjadřují tak svou vůli, která musí být z důvodu uplatnění zásady dispoziční soudem plně respektována. Ve své práci se podrobněji věnuji institutu zpětvzetí žaloby, změny žaloby a vzájemné žalobě, kterou porovnávám s institutem námitky započtení.

Je tedy patrné, že se budu zabývat pouze řízením sporným, jelikož shora zmíněné instituty se mohou ve vzájemné souvislosti projevit právě pouze v řízení sporném. Ani v nesporném řízení není sice vyloučeno podání žaloby, resp. návrhu na zahájení řízení, ale rozdíl je mimo jiné například v možnosti zahájení řízení i bez návrhu a také v tom, že soud není návrhem vázán, i když byl podán.

1. Historické vývojové tendence institutu žaloby, vývoj žalobního práva

Zařazení celé této historické části je dle mého názoru důležité, neboť žádný právní institut nemůže být plně pochopen bez prozkoumání jeho vývojových stádií, kterými v průběhu doby procházel.

1.1 Pojetí žaloby v římském právu

Počátky vývoje civilního procesu v Římě jsou značně nejisté. Jeho vznik je doprovázen několika hypotézami. Jednou z nejpravděpodobnějších je teorie, která říká, že vzniku občanského procesu předcházelo všeobecné využívání institutu svépomoci, která začala být kvůli narůstajícímu násilí postupně nahrazována řešením sporů před rozhodci. Do tohoto řešení sporů se posléze zapojili i tzv. pontifikové (kněží), jejichž účast na řízení měla zajistit přízeň a ochranu bohů při jednání. To ovšem vedlo ke značnému formalismu a zdoluhavosti procesu a samotní pontifikové brzy začali ztrácet na důvěryhodnosti při jeho vedení. Důsledkem bylo, že se žalobci se svými spory začali obracet nejen na pontifiky, ale i na státní orgán – magistrát. Tento byl nadán jednak výkonem moci správní, mimoto však také deklaroval, co je v dané situaci po právu a co je protiprávní (tzv. *iuris dictio*). Nerozhodoval tedy spor mezi stranami, ale zodpovídal za řádný formální průběh sporu a v případě pochybností předával záležitost k rozhodnutí soudci. Tak došlo k rozdělení průběhu sporu do dvou etap, řízení *in iure* a *apud iudicem*. První etapou tedy bylo tzv. řízení *in iure*, řízení před praetorem jako státním úředníkem, které směřovalo k právnímu ustavení procesu. Posuzovalo se, zda je tu příslušná žaloba či nikoli. Pokud ano, následovala druhá etapa, tzv. řízení *apud iudicem* (*in iudicio*), které se konalo před nestranným laickým soudcem (jehož postavení bylo obdobné dnešním rozhodcům), a které směřovalo již k samotnému rozhodnutí věci.

V rámci římského práva se postupně vyvinuly tři typy procesních systémů, a to legisakční, formulový a kogniční. Tyto typy řízení nenahrazovaly postupně jeden druhý, ale existovaly vedle sebe paralelně, a to poměrně dlouhou dobu.

Žaloba, jako součást práva římského, se od dnešního pojetí žaloby lišila. Zatímco dnes je žaloba jednostranným právním aktem navrhovatele proti odpůrci, jehož prostřednictvím se lze domáhat jakéhokoli subjektivního práva, v římském právu žaloba sice také vycházela z jednostranného aktu žalobce na ochranu práva, ale k její realizaci nakonec docházelo prostřednictvím dohody, tzv. litiskontestace (*litiscontestatio*). Šlo vlastně o to, že řízení *in iure* se ukončovalo úkonem, který měl *de facto* povahu kontraktu. V dohodě si žalobce a žalovaný určili v přítomnosti praetora svého soudce a dohodli se na tom, za jakých podmínek žalovaný připouští své odsouzení ve prospěch žalobce. Tomuto úkonu byli přítomni svědci. Litiskontestace měla za následek tzv. spotřebu žalobního práva (*consumatio*), do značné míry srovnatelnou se současnými zásadami civilního procesu, a to „*ne bis in idem*“ a „*res iudicatae*“.

Z výše uvedeného vyplývá, že v počáteční fázi svého vývoje nebylo rozhodování žalob závislé na státní moci a státním donucení, ale mělo spíše povahu smluvní, arbitrární.

V justiniánské době dochází k zásadním změnám. Takřka veškeré rozhodování soukromých sporů přebírá státní úředník a žaloba tak ztrácí charakter sporu vrcholícího a řešeného smlouvou. Již v této době získává postupně svou současnou podobu.

V římském právu existovaly jednotlivé konkrétní žaloby příslušející vždy určitému hmotnému právu, navzájem nezaměnitelné. To ve svém důsledku znamenalo, že jedině to dané právo mělo současně charakter soudně vymahatelného nároku. Žalobu tak bylo možno chápat jednak jako procesní prostředek ochrany práv a jednak jako soudně vymahatelný nárok. V důsledku toho došlo v teorii římského práva ke sjednocení pojmů subjektivního hmotného práva a žalobního práva.

Žalobu poměrně jednoduše definuje římský právník Celsus následovně: (D. 44, 7, 51) "*Nihil aliud est quam ius quod sibi debeatur, iudicio persequi.*" (Žaloba není ničím jiným než právem vymáhat soudně to, co komu patří.)

1.2 Vznik teorie občanského práva procesního a žalobní právo v 19.století

Občanské právo procesní jako samostatný obor vzniká až v 19.století. Jeho rozvoj je spojen především s představiteli historicko – právní školy a s využitím metod systematické a historické. V této době se zároveň začala teorie zevrubněji zabývat otázkou podstaty žaloby a žalobního práva, a to zejména v souvislosti se studiem žaloby práva římského.

Podstata **historickoprávní školy** byla založena na přesvědčení, že vše podléhá dlouhodobému vývoji, který je ovlivněn celou řadou sociálních jevů. Nelze se proto uchýlovat pouze k teoretickým konstrukcím a je naopak nutné klást je do organické jednoty s výsledky historického vývoje. Proto je pro zastánce historickoprávního učení důležitá recepce, a zejména recepce práva římského.

Jedním z prvních teoretiků a představitelů této školy, který se pokoušel o vytvoření systematizace procesního práva, byl německý teoretik **Wetzel**¹, který tvrdil, že mezi jednotlivými instituty práva hmotného existují vztahy takové povahy, že umožňují zároveň i diferenciaci jednotlivých pravidel procesních a na základě nich i vytvoření systému procesních institutů. V jeho pojetí tedy systematika a souhrn vztahů mezi instituty práva hmotného samy o sobě formovaly a předznamenávaly povahu systému práva procesního.

Dalším a bezesporu nejvýznamnějším představitelem historickoprávní školy byl německý teoretik **Fridrich Karl von Savigny**². Savigny kritizoval pojetí Wetzla. Tvrdil, že jeho teorie je neucelená, roztříštěná a neproniká

---

¹ Wetzel: System des ordentlichen Zivilprocesses, 1878, citováno podle Macur, J.: Právo procesní a právo hmotné, MU Brno, 1993.

² Savigny, F.K.: System des ordentlichen Zivilprocesses, 1854, citováno podle Macur, J.: Právo procesní a právo hmotné, MU Brno 1993.

k podstatě problému, tedy k vytvoření ucelené systematiky procesního práva. Považoval za nezbytné, aby při tomto dělení institutů procesního práva byly respektovány širší historické souvislosti. Vycházel do značné míry z práva římského, kde právem v objektivním smyslu slova bylo ve skutečnosti jen takové právo, kterému příslušela konkrétní žaloba, což ve svém důsledku vedlo ke sjednocení pojmů subjektivního hmotného práva a žalobního práva. I Savigny považoval do značné míry procesní právo za součást práva hmotného. Tvrdil, že občanské právo procesní netvoří žádnou samostatnou oblast lidského chování a není tedy důvod k tomu, aby normy jej upravující nespádaly do systému občanského práva hmotného. Také žalobu definoval prostřednictvím hmotného práva. Podle něj je žaloba jedním z vývojových stádií hmotného práva, ve kterém se nachází tehdy, je-li hmotné právo protiprávní (neoprávněnou) činností určitého subjektu porušeno. Podmínkami pro realizaci žaloby jsou tedy jednak existence subjektivního práva a dále jeho porušení. Tato jeho teorie a teorie jí podobné se později začaly označovat za **materiálněprávní žalobní teorie**. Stoupenci této teorie žalobu považovali jen za jakési stadium rozvití materiálního práva, které bylo porušeno. Tuto teorii však bylo možno zpochybnit pouhým argumentem: „Na základě čeho žaluje ten, kdo žádné subjektivní právo nemá?“ Přímá vazba žalobního práva na subjektivní materiální právo se tedy ukázala bezvýhodnou.

Svým pojetím se k materiálněprávní žalobní teorii kromě Savignyho hlásili také další stoupenci, například z oblasti rakouského práva **Hasse, Unger** a **Ehrenzweig** nebo v rámci dřívější české nauky **Hora, Ott** a **Štastný**.

Další vývoj teorie civilního procesu již postupně směřoval k úplnému oddělení odvětví práva hmotného od procesního.

Postupem doby došlo k vytvoření koncepce, která v žalobě a v občanském procesu shledávala především projev aktivity veřejné státní moci, činné nejen v zájmu jednotlivce, ale především v zájmu obecném. Jednalo se o **dualistickou teorii žalobního práva**, která byla založena na štěpení žalobního práva na dvě složky – na materiálněprávní nárok a na veřejnoprávní nárok. První nárok, obsažený v žalobě, plyne ze subjektivního práva (např.

vlastnického, obligačního, odpovědnostního atd.), druhý je samostatným nárokem na udělení právní ochrany tomuto subjektivnímu právu. Toto byl významný myšlenkový posun k poznání podstaty žalobního práva a žaloby.

Významným představitelem této koncepce se stal německý teoretik **B.Windscheid**³, který byl přesvědčen, že žalobní právo nevznikne až v případě porušení subjektivního práva, ale existuje již od momentu vzniku takového hmotného práva. Podobně jako Savigny, i Windscheid žalobě a žalobnímu právu přisuzoval dvojí význam. Z hlediska materiálního tyto pojmy chápal jako právní nárok, který opodstatňuje vznik žalobního práva a na němž je žalobní právo závislé. Z formálního hlediska jde pak o realizaci určitého konkrétního procesního postupu při soudním řízení, které je na hmotném právu nezávislé. Tímto oddělením hmotného práva od práva žalobního se Windscheidovo učení lišilo zásadně od Savignyho teorie, která tyto pojmy slučovala. Nutno však poznamenat, že jeho teorie se týkaly žaloby římskoprávní, nikoli žaloby posuzované dle práva jeho doby. *Actio* římského práva vyjadřovala dle něj právní nárok při jeho soudním uplatnění. Vycházel ze skutečnosti, že římskému praetorovi, jakožto držiteli civilní jurisdikce, náležela pravomoc udělovat anebo odpírat písemné žalobní formule, jimiž zároveň uznával nebo neuznával právní nároky, ať byly zakotveny v právu civilním či magisterském.

Hlavním přínosem Windscheidova díla bylo, z pohledu dalšího vývoje procesního práva, konstatování samostatnosti žalobního práva vůči subjektivnímu soukromému právu. Ačkoli tedy Windscheid učinil svým učením významný krok k úplnému oddělení odvětví práva hmotného a procesního, považoval i přesto civilní proces stále za pouhé nezbytné funkcionální doplnění práva hmotného.

Windscheidovu dílu zajistila široký věhlas kritika a polemika s **Th.Mutherem**⁴, který se svými argumenty snažil zabránit přílišnému odtržení práva procesního od práva hmotného.

---

³ Windscheid, B.: Die Actio des römischen Civilrechts vom Standpunkte des heutigen Rechts, Düsseldorf, 1856, citováno podle Štastný, M.: Civilní žaloba v právu československém, Praha 1934, str.5-6.

⁴ Muther, Th.: Zur Lehre von der Römischen Actio, dem heutigen Klagrecht, der Litiscontestation und der Singularsukcession in Obligationen, citováno podle Štastný, M.: Civilní žaloba v právu československém, Praha 1934, str. 6-7.

Na koncepci Windscheidovu navázal **O.Bülow**, který již žalobu považoval za procesní podmínku, která společně s dalšími procesními podmínkami způsobuje vznik civilněprávního procesního vztahu. Tento vztah je podle Bülowa veřejnoprávní a tripartitní. Jeho subjekty tedy jsou sporné strany a soud. Bülow se kriticky postavil proti stoupcům nároku na právní ochranu, tj. stoupcům tzv. konkrétního žalobního práva (viz. dále), protože podle něj nemůže procesu předcházet povinnost soudu směřující k vydání příznivého soudního rozhodnutí.

Veřejnoprávní povaha občanskoprávního vztahu procesního se stala předmětem sporu některých teoretiků, vzniklo několik dalších teorií, avšak koncepce Bülowova se později mezi nimi prosadila a byla dále zpracovávána.

Windscheid, zejména spolu se Savignym, vytvořili solidní historický základ pro pozdější, již soudobé, přístupy ke studiu teorie žaloby.

Další vývoj poznamenala tzv. **nauka o nároku na procesní ochranu**, která byla rozvíjena řadou dalších autorů. Mezi nimi lze odlišovat dvě skupiny, podle jimi prosazované vazby subjektivního práva a práva žalobního. První skupinu tvořili zastánci tzv. teorie abstraktního žalobního práva, druhou pak příznivci tzv. teorie konkrétního žalobního práva, neboli nauky o nároku na právní ochranu.

Teorie abstraktního žalobního práva vykročila směrem k úplnému odpoutání žaloby od materiálního práva. Stála na stanovisku, že žalobní právo je výlučně právem veřejnoprávním, právem, které má abstraktní povahu, neboť za podmínek stanovených právem ho může uplatnit každý, kdo se cítí na svých materiálních právech ohrožen, a to bez ohledu na to, zda je také skutečně nositelem těchto práv. Jde o právo na poskytnutí ochrany státem, který je povinen ochranu poskytovat od dob, kdy nepovoluje svépomoc. Kdo je tím povinným řešili různí autoři různě. Vyskytovaly se názory, že jde o povinnost státu, soudu jako státního orgánu nebo dokonce i žalovaného, který je povinen strpět proces proti němu vedený a podrobit se rozsudku. Zcela se tu přetrhává souvislost se subjektivním právem jakožto nárokem. Žalobní právo je v tomto

smyslu právo na vydání soudního rozhodnutí, a to na žádost, která je zcela neodvislá od skutečné existence hmotného práva.

Přestože šlo o velmi pokrokovou teorii, v 19. století nebyla ještě doba natolik zralá, aby došlo k jejímu domyšlení a prosazení vůči státu v praxi. Této teorii bylo vytýkáno, že má-li toto právo každý, kdo má právní subjektivitu, nelze o subjektivním právu vůbec mluvit a jde vlastně jen o pouhou možnost každého obrátit se na soud. Zastánci výše uvedené teorie byli například **J. Degenkolb** a **E. Bley**.

Nauka o nároku na právní ochranu (teorie konkrétního žalobního práva) se znovu snažila nalézt přetrženou souvislost mezi subjektivním hmotným právem a procesním právem, mezi hmotněprávními a procesněprávními předpoklady žaloby. Žalobní právo je podle ní vlastně nárokem na právní ochranu, ale to pouze nárokem na žalobě vyhovující, kladné rozhodnutí. Jde o samostatné procesní právo veřejnoprávní povahy, které směřuje vůči státu. Co se procesněprávních předpokladů týká, jsou dvojí povahy. Jednak předpoklady vzniku procesu, jako je například pravomoc soudu, právní subjektivita stran apod., jednak předpoklady samotné žaloby, tedy například existence právního zájmu na poskytnutí ochrany nebo existence žalovatelnosti apod. Materiálněprávním předpokladem je subjektivní hmotněprávní nárok.

K předním zakladatelům nauky o tzv. konkrétním žalobním právu patřili především představitelé klasické německé teorie procesního práva, a to **A. Wach** a **K. Hellwig**.

Podle A. Wacha směřuje nárok na právní ochranu jak vůči státu jako nositeli soudní moci, příp. vůči soudu jako jeho orgánu, kteří jsou povinni ochranu poskytnout, tak i proti odpůrci, který je povinen přitom spolupůsobit. Podle K. Hellwiga směřuje tento nárok pouze proti státu a již ne proti žalobcovu odpůrci. Ten, jakožto subjekt hmotněprávního vztahu, může plnit pouze povinnosti z tohoto vztahu plynoucí. Tím se liší podle Hellwiga právo na soudní ochranu jako právo veřejné povahy od práva hmotného. Liší se od něho též svým zaměřením, jímž je vydání příznivého rozhodnutí pro žalobce nebo pro žalovaného, z nichž pouze jeden může ve sporu zvítězit.

Tato teorie našla mnoho dalších stoupců, ale měla také své odpůrce. Bylo například kritizováno právo na příznivé rozhodnutí, ale i neexistence žádné konkrétní vymahatelné povinnosti na straně povinné apod.

V československé nauce občanského práva procesního byla otázkám žaloby a žalobního práva věnována pouze dílčí pozornost. Československá nauka dospěla k názoru, že žaloba je procesním prostředkem k uplatnění hmotného práva, který má veřejnoprávní povahu, stejně jako samotné právo žalobní, jež je s pojmem žaloby nerozlučně spjaté.

1.3 Právo na spravedlivý proces

Přestože se tedy již v 19. století objevily tendence v rovině teorie vedoucí k oddělení práva procesního od hmotného, teprve až ve 20. století nastává konečné stádium tohoto vyčlenění. Procesní právo se tak stává souhrnem norem upravujících občanskoprávní vztahy procesní, norem nezávislých na právu hmotném.

V souvislosti s prosazením základních přirozených lidských práv do mezinárodních politických a právních dokumentů a ústav vyspělých zemí se v této době do právních řádů dostává tzv. **právo na soudní ochranu neboli právo na spravedlivý proces**. Toto je koncipováno jako subjektivní právo každého jednotlivce, či skupin jednotlivců, vůči státu jako povinnému subjektu na poskytnutí náležité právní ochrany tomu, kdo se jí dovolává. Jde o samostatné subjektivní veřejné právo vůči státu na poskytnutí právní ochrany v takovém procesu, který maximálně garantuje spravedlivý výsledek. Jednotlivými prvky tohoto práva jsou: právo obrátit se k nezávislému a nestrannému soudu zřízenému zákonem, rovnost před soudem, veřejné projednání a rozhodnutí v přiměřené lhůtě. Na mezinárodní úrovni je pak toto právo zajištěno existencí Evropského soudu pro lidská práva ve Štrasburku, kam se může obrátit každý, kdo se nedomůže ochrany vnitrostátně.

2. Novodobé pojetí žaloby

Ke stěžejním civilně procesním institutům náleží bezesporu žaloba (návrh na zahájení řízení). Je základní zákonnou formou, jíž se zahajuje samotné občanské soudní řízení. Ačkoli jde v běžné právní praxi o pojem jasný a jednoznačný, z teoretického hlediska tomu tak není. Jde o právní institut, který plní více funkcí než jen zahájení řízení a který čerpá z více právních odvětví, než by se na první pohled mohlo zdát.

Lze tedy říci, že žaloba je jednak aktem práva veřejného, jímž se uplatňuje právo na soudní ochranu směřující vůči státu (respektive soudům) a jednak úkonem procesním, jímž se toto právo na soudní ochranu realizuje v oblasti práva procesního. Nelze ani opomíjet třetí pohled na danou problematiku, a to pojetí žaloby ve vztahu k materiálnímu právu. Zde vyvstávají otázky, zda má či nemá uplatňované subjektivní hmotné právo souvislost s pojmem civilní žaloba a jakou roli zde hraje žalovatelnost či vymahatelnost subjektivního práva, tedy nárok žalobce.

Z procesního hlediska chápeme žalobu jako procesní úkon, jímž se žalobce obrací na soud se žádostí o poskytnutí právní ochrany proti určitému odpůrci (žalovanému). Tímto úkonem se zahajuje soudní řízení. Žaloba závazně vymezuje konkrétní účastníky a konkrétní předmět soudního procesu a zakládá povinnost soudce o něm spravedlivě rozhodnout. Se zřetelem na toto své poslání je tedy žaloba základním procesním úkonem, kterým se uplatňuje nárok na soudní ochranu určitého tvrzeného práva, zejména práva hmotného. Jako první procesní úkon je též důvodem vzniku procesních vztahů.

Z výše uvedeného vyplývá, že žaloba je procesním úkonem, jímž dochází k přechodu práva hmotného a jím upravených hmotněprávních vztahů, do oblasti procesní. Je jakýmsi průsečíkem, kde se setkává právo hmotné a právo procesní. A právě tato skutečnost dává nauce podněty k vytváření nejrůznějších koncepcí týkajících se žaloby.

Žaloba jako akt práva veřejného je spojena s uplatněním práva na soudní ochranu vůči státu. Stát zřídil justiční aparát a vybavil ho příslušnou státní mocí, aby skrze něj poskytoval ochranu právům a právem chráněným zájmům fyzických a právnických osob, které jsou buď ohroženy nebo porušeny, anebo které podle hmotného práva vznikají, mění se a zanikají teprve výrokem justičních orgánů. Právo na soudní ochranu patří k základním lidským právům a jako takové je vyjádřeno jak v mezinárodních dokumentech (čl.14 ods.1 Paktu o občanských a politických právech, čl.6 ods.1 Evropské úmluvy), tak i v ústavních předpisech řady států. V našem právním řádu toto právo garantuje zejména čl.36 ods.1 Listiny základních práv a svobod, který se věnuje právu obrátit se na soud. Článek přímo stanoví:

„Každý se může domáhat stanoveným postupem svého práva u nezávislého a nestranného soudu a ve stanovených případech u jiného orgánu.“

Podstatou práva na soudní ochranu je co nejširší možnost obrátit se na soud, tedy zahájit soudní řízení. Odpovídá mu povinnost státu zajistit, aby proces proběhl zákonným způsobem, aby došlo k řádnému rozhodnutí určité věci. Nesplnění této povinnosti by bylo chápáno jako bezdůvodné odmítnutí vykonávat spravedlnost (*denegatio iustitiae*). Součástí tohoto práva však není povinnost vydat rozhodnutí o určitém obsahu, protože ten bude určen až v závislosti na průběhu a výsledku celého procesu. Z tohoto důvodu je právo na soudní ochranu, spojené s tvrzením, že něčí právo bylo porušeno či ohroženo, nezávislé na tom, zda ten, kdo se obrací na soud, je skutečně nositelem práv, o jejichž ochranu jde. Toto pojetí se výrazně promítá mimo jiné právě do žalobního práva. Právo na soudní ochranu představuje zákonnou cestu vylučující svépomoc, popř. ji omezující na nezbytnou míru.

Přestože právo obrátit se na soud náleží ve zmíněných mezích každému nositeli civilních práv, nejde o právo subjektivní, neboť pro subjektivní právo je typické, že představuje míru konkrétních možností, kterou se postavení jeho nositelů odlišuje od postavení ostatních subjektů. Nezávisí také na předchozím splnění určitých podmínek, protože i nepřípustná nebo bezdůvodná žaloba stačí k zahájení občanského soudního řízení.

Žalobu v poměru ke státu tedy musíme pokládat za výraz možnosti dané všem žádat o výkon soudnictví, a tak vytvořit jakýsi most mezi právem hmotným a procesním. Jde v tomto smyslu tedy o právo veřejné, které směřuje přímo proti státu, tedy právo petiční, právo na žalobu, svou povahou všeobecné a abstraktní. O tom svědčí i skutečnost, že se zamítá v případě její bezdůvodnosti žaloba sama, nikoli subjektivní nárok v žalobě uplatněný.

Právo na žalobu se stává konkrétním vždy až podáním samotné žaloby příslušnému justičnímu orgánu. Teprve v důsledku takového uplatnění dodatečně vzniká i otázka podmínek žalovatelnosti (soudní vymahatelnosti) tvrzeného konkrétního nároku. Justiční orgán, který by bezdůvodně odmítl žalobu projednat, by se tím dopustil nejen porušení procesních předpisů, ale navíc a hlavně porušení ústavně zakotveného práva na soudní ochranu, což by znamenalo „odmítnutí spravedlnosti“.

Od výše uvedených pohledů na žalobu je nutno dále rozlišovat **vztah žaloby a žalobního nároku**, neboli předmětu žaloby. Jde vlastně o subjektivní právo uplatněné v jednotlivém konkrétním případě, neboli jde o to, čeho se žalobce u soudu domáhá.

Žaloba směřuje ke zjištění a uskutečnění takového nároku, který je žalobce povinen přesně formulovat v té části žaloby, která se nazývá žalobní petit. Žalobce však svůj nárok a jemu odpovídající povinnost pouze tvrdí, definitivně rozhodnuto o něm bude vždy až na závěr procesu, v meritorním rozhodnutí soudu.

Tvrzené hmotněprávní subjektivní právo zůstává přitom základním důvodem pro podání žaloby. Žalobce je povinen vylíčit v žalobě veškeré rozhodné skutečnosti, z nichž vyvozuje svůj žalobní nárok a naplňuje tak povinnost tvrzení, která mu v důsledku uplatnění zásady projednací připadá. V teorii se hovoří o tzv. substancování (substanciaci) žaloby.

Skutečnost, že se v žalobě uplatněné subjektivní právo pouze tvrdí, poukazuje přesvědčivě na to, že žalobu samu nelze pokládat za vlastní hmotněprávní nárok. Naopak, právo hmotné může žít i po podání žaloby až do vydání pravomocného rozhodnutí mimo proces zcela samostatně. Je tomu tak pouze s jedinou výjimkou, a to u žalob směřujících k vydání tzv.

konstitutivního rozhodnutí. Zde se civilní proces stává přímo podmínkou vzniku, změny nebo zániku určitého hmotného práva, resp. hmotněprávních vztahů. Ale i v těchto případech musí být v soudním řízení hmotné právo a nároky z něj plynoucí nejprve zjištěny a teprve poté autoritativním rozhodnutím konstituovány.

Od žalobního nároku je nutné odlišovat **žalobní důvod**, neboli právní důvod žaloby. Jde o právní poměr ve smyslu hmotného práva, o nějž žalobce opírá svůj uplatňovaný nárok a jenž vyplývá ze souhrnu žalobcem tvrzených skutečností. Právní důvod žaloby však žalobce uvádět nemusí, právní kvalifikace skutečností je totiž pouze věcí soudu. O tom však budu pojednávat podrobněji v následujících kapitolách.

Civilní žaloba získává významné postavení v občanském právu tím, že tvoří jakýsi **most mezi právem hmotným a právem procesním**. Určení hranic, resp. prolínání těchto dvou oborů, patří k jedné z nejdůležitějších systémových otázek řešených civilisty v minulosti i současnosti.

Žaloba je základní sponou, která umožňuje přechod práva hmotného do oblasti práva procesního, a která tyto oblasti navzájem spojuje. Právo procesní předpokládá právo hmotné a obě tyto oblasti stojí vedle sebe spojené stejným cílem, a to uskutečnit dispozici, popřípadě sankci, hmotněprávních norem. Právo procesní tak činí skrze justiční orgány, které jsou pověřeny výkonem soudnictví a za tím účelem používají autoritativních výroků a donucujících prostředků k jejich prosazení.

3. Složky žaloby a její formální náležitosti

3.1 Složky žaloby

Z procesního hlediska je žaloba právním institutem s vlastní strukturou. Jednotlivé její složky ji musí natolik individualizovat, aby došlo k dostatečnému určení její totožnosti, což má velký význam z mnoha důvodů (např. z hlediska právní moci a vykonatelnosti, pro účely zkoumání podmínek řízení jako překážky rei iudicatae či litispendence, z hlediska změn žaloby apod.). V obsahové skladbě žaloby se nacházejí tyto obligatorní složky⁵:

1. strany (účastníci) sporu
2. předmět žaloby (žalobní nárok)
3. žalobní důvod

3.1.1 Účastníci řízení

Je povinností žalobce přesně vymežit okruh **účastníků** v žalobě. Žalobce je povinen označit jednak sebe jako žalobce, popřípadě svého zástupce, a jednak toho, proti komu žaloba směřuje, tedy žalovaného neboli odpůrce. Správné vymezení okruhu účastníků v žalobním návrhu je nejdůležitějším požadavkem individualizace žaloby. Je důležité i z důvodu uplatnění principu rovnosti, protože procesní ochrana se poskytuje nejen žalobci, ale stejnou měrou i žalovanému. Účastníci musí dostat rovnou příležitost k realizaci svých procesních práv.

Zákon vymezuje účastníky v § 90 OSŘ⁶ tak, že jsou jimi žalobce a žalovaný. Žalobcem je ten, kdo se na soud obrátí se žalobou a žalovaným ten, koho žalobce v žalobě označí.

Účastníci označení v žalobě nemusí být však totožní s nositeli hmotněprávních práv a povinností, které jsou předmětem žaloby. Hmotněprávní účastenství v právním vztahu je otázkou věcné legitimace, což se projeví až ve výsledku řízení. Kdo je věcně legitimován, je otázkou výlučně práva hmotného, neboť z něho vyplývá, kdo je subjektem práv a povinností,

⁵ Winterová, A. a kol.: Civilní právo procesní, 2.přepřacované a aktualizované vydání, Linde Praha 2002, str.206

⁶ z.č. 99/1963 Sb., v platném znění, občanský soudní řád (dále jen OSŘ)

kteře jsou předmětem řízení. U dvoustranných právních vztahů se hovoří na straně žalobce o aktivní věcné legitimaci a na straně žalovaného o pasivní věcné legitimaci. Pro procesní účastenství tedy postačí, pokud žalobce tvrdí, že práva náležejí jemu a povinnosti žalovanému.

Žalobce je povinen označit nejen sebe svým jménem, příjmením a bydlištěm (popř. obchodní firmou a sídlem právnické osoby), ale stejně musí označit i žalovaného. Může se stát, že žalovaný je neznámého pobytu, případně žije v cizině, ale tam se mu nepodařilo písemnost doručit. V takovém případě může soud ustanovit takovému účastníkovi opatrovníka (srov. § 29 ods.3 OSŘ), který však jedná jako zástupce. Nicméně v okamžiku, kdy se podaří zjistit pobyt žalovaného nebo se s ním jinak spojit, jedná soud již s ním.

Totožnost účastníků občanského soudního řízení, tak jak je uvedena v žalobě, je nutno zachovat do ukončení řízení. Výjimku z této zásady tvoří situace, kdy se v průběhu řízení ukáže nebo vznikne nesoulad mezi účastníky označenými v řízení a jejich hmotněprávní legitimací. Jde tedy o případ, kdy vyjde v průběhu řízení najevo, že účastník řízení, jak je v žalobě označen, není v konkrétním stádiu civilního procesu nositelem hmotných subjektivních práv (nároků) nebo povinností, které jsou předmětem žaloby. Taková změna se musí vždy opírat o výslovné zákonné ustanovení. V následující části se budu věnovat jednotlivým variantám změn v osobách účastníků řízení.

Jestliže zanikne hmotněprávní legitimace účastníka řízení v průběhu samotného procesu, přichází v úvahu **institut procesního nástupnictví**, které zákon předvídá nejen pro univerzální, ale i pro singulární sukcesí (srov. § 107 a § 107a OSŘ). Procesní nástupnictví se v takovém případě odvozuje od nástupnictví hmotněprávního. Jeho důvodem může být tedy smrt či zánik účastníka (podle toho, zda jde o fyzickou nebo právnickou osobu) nebo převod či přechod práva nebo povinnosti účastníka, o něž v řízení jde, na jinou osobu. Procesní nástupce vstupuje do práv a povinností dosavadního účastníka, aniž by došlo ke změně žaloby. V řízení se pokračuje za stavu, který tu byl v době změny účastníka.

Pokud v řízení vyjde najevo nedostatek hmotné legitimace v užším smyslu slova, tedy zjistí-li se, že účastník označený v žalobě není a ani v době podání žaloby nebyl účastníkem daného hmotněprávního vztahu, přichází v úvahu **institut záměny účastníků**. Jde o případy, kdy nedostatek věcné legitimace žalobce či žalovaného vznikl omylem nebo nedostatkem informací. Záměna v tomto smyslu však nenastává automaticky, nýbrž v míře, ve které je civilní proces ovládán zásadou dispozitivnosti, přesněji možností stran disponovat procesem, a současně v míře, kterou připouští procesní pravidla pro záměnu účastníků. Záměna je možná jen ve sporném řízení před soudem 1.stupně, a to na návrh žalobce. Obecně podléhá schválení soudu, resp. souhlasu účastníků (srov. § 92 ods.2 OSŘ). Nový účastník nevstupuje do práv a povinností účastníka, kterého zaměnil, nýbrž celé řízení musí být provedeno od počátku.

Vzhledem k tomu, že v tomto případě však nový účastník nevstupuje do práv a povinností svého předchůdce, jedná se dle některých autorů, jako například dle Winterové⁷, o případ změny žaloby v subjektivním smyslu, neboť v řízení nedochází žádným způsobem k jeho ukončení s původními účastníky. Předválečná literatura zase považovala záměnu subjektů za žalobu zcela novou (ovšem tehdy neexistovala v občanském řízení zákonná úprava tohoto institutu)⁸. Dle mého názoru, jestliže dle platné právní úpravy je možná záměna účastníků, a zároveň řízení s původními účastníky není po formální stránce nijak ukončeno, je možné souhlasit s názorem, že jde o zvláštní případ změny žaloby v subjektivním smyslu.

Ze shora uvedeného vyplývá, že je důležité přísně **odlišovat** dva instituty procesního práva, kterými jsou **změna a záměna účastníků** řízení. V případě změny vstupuje nový účastník do procesního postavení právního předchůdce a přejímá spor ve stavu, v jakém je v době jeho vstupu, neboť zde dochází k přechodu věcné legitimace během řízení na někoho jiného. Naopak u záměny existuje od počátku řízení nedostatek věcné legitimace a řízení začíná

---

⁷ Winterová, A., Žaloba v občanském právu procesním, AUC Iuridica, 1979, s.22

⁸ Šťastný, M.: Civilní žaloba v právu československém, Praha 1934, str.51

znovu v tom smyslu, že nový účastník není vázán procesními úkony svého předchůdce.

Účelem **přistoupení účastníka** je umožnit vstup do řízení další, v původní žalobě neoznačené, osobě jako účastníka řízení. Toto přistoupení nové osoby je možné jak na straně žalovaného, tak na straně žalobce. Jedná se tu o případy, kdy na jedné procesní straně mělo dle hmotného práva vystupovat více subjektů, avšak v žalobě byl označen pouze jeden z nich. V praxi to bude zejména znamenat, že žaloval nebo byl žalován jen jeden z nerozlučných společníků, ač měli žalovat nebo být žalováni všichni.

Přistoupení je možné jen ve sporném řízení před soudem 1.stupně a to pouze na návrh žalobce. Má-li přistoupit do řízení další účastník na straně žalobce, musí být vždy vyžádán jeho souhlas (srov. § 92 ods.1 OSŘ).

S přistoupením účastníka nutně souvisí i **institut subjektivní kumulace**, tedy procesního společenství účastníků. Znamená to, že na jedné či druhé straně sporu vystupuje několik osob. Společenství dělíme na samostatné nebo nerozlučné, dle povahy předmětu řízení vyplývající z hmotného práva. O nerozlučné společenství se jedná tehdy, pokud úkony jednoho ze společníků platí i pro ostatní a zároveň se rozsudek vztahuje na všechny účastníky, kteří vystupují na jedné straně. V případě samostatného společenství jednájí účastníci jedné strany v řízení každý za sebe. Předmět řízení je projednán samostatně vůči každému ze společníků. Nicméně to neznamena, že nemůže jít o solidárně zavázané či oprávněné osoby.⁹

V žalobě označený účastník (je-li fyzickou nebo právnickou osobou) je procesně legitimován. Dle toho, zda vystupuje na straně žalobce nebo žalovaného je rozlišována aktivní nebo pasivní procesní legitimace.

Jestliže však ten, kdo je označen v žalobě jako jeden z účastníků, není nositelem hmotněprávního vztahu, o který v řízení jde, a současně nepřichází-li v úvahu záměna účastníků (ať z důvodů hmotněprávních či procesněprávních), jde o případ **nedostatku věcné legitimace**.

---

⁹ Bureš J./ Drápal L. / Mazanec M.: Občanský soudní řád, komentář, III.vydání, C.H.Beck 1997, str. 207

Věcně legitimován je ten, kdo podle hmotného práva je skutečně nositelem tvrzeného subjektivního práva či tvrzené subjektivní povinnosti, o nichž soud rozhoduje. Nedostatek věcné legitimace brání úspěšnosti žaloby a soud musí žalobu zamítnout. Dovodila to i soudní praxe v *usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25. 8. 1999, sp.zn. 21Cdo 2588/98*.¹⁰ Příkladem může být třeba případ, že někdo žaluje o splnění pohledávky, kterou již předtím postoupil jiné osobě, nebo že někdo je žalován na zaplacení kupní ceny, ačkoli zboží bylo objednáno jinou osobou a jí také dodáno.

Novelou č. 30/ 2000 Sb. byl do našeho právního řádu zaveden také **institut tzv. hlavní intervence (hlavního účastenství)**. Tento institut znamená, že třetí osoba odlišná od účastníka může vstoupit do již probíhajícího sporu tzv. intervenční žalobou a uplatnit tak nárok na předmět sporu řízení (na věc i právo). Stávající účastníci se pak stanou v novém sporu stranou žalovanou (srov. § 91a OSŘ).

Náš zákon zná také **institut vedlejší intervence (vedlejšího účastenství)**. Jako vedlejší účastník na straně žalující nebo žalované se může zúčastnit třetí osoba, která prokáže právní zájem na výsledku sporu tím, že se výsledek kladně nebo záporně dotkne její hmotněprávní sféry. Právní zájem má ten, jehož právní postavení bude příznivě či nepříznivě ovlivněno rozsudkem vydaným v tomto sporu¹¹. Do sporu může vedlejší účastník vstoupit z vlastního podnětu nebo i na výzvu některého z účastníků. Soud o tom rozhoduje jen v případech, pokud některý z účastníků namítne nepřipustnost vstupu vedlejšího účastníka (srov. § 93 OSŘ).

V této souvislosti je třeba se ještě zabývat **otázkou právního zájmu účastníků**. V naší právní úpravě není obecně požadována existence nebo prokazování existence právního zájmu žalobce na poskytnutí právní ochrany. Prokazování naléhavého právního zájmu platí pouze u žalob určovacích. Přesto však teorie zastává názor vyjádřený Wintrovou takto¹²: „*Právní zájem*

¹⁰ Soudní judikatura, č.4/2000, str. 145

¹¹ Bureš J. / Drápal L. / Mazanec M.: Občanský soudní řád, komentář, III.vydání, C.H.Beck 1997, str.419

¹² Winterová, A.: Žaloba v občanském právu procesním, AUC Praha XXXI/1979, str. 23

žalobcův na požadované ochraně musí být dán v každém případě, i u jiných žalob než určovacích“.

U žalob na plnění se vychází z toho, že právní zájem žalobce je samozřejmý, neboť plyne z toho, že jeho právo bylo již porušeno nesplněním povinností žalovaného. U ostatních žalob než určovacích se však právní zájem pouze presumuje, kdežto u určovací žaloby se musí i prokázat. Pokud budeme tedy vycházet z toho, že právní zájem je jedním z předpokladů každé podané žaloby, pak ale musíme připustit, že u každé žaloby bude mít jinou intenzitu.

3.1.2 Předmět žaloby

Za předmět žaloby se v literatuře obvykle označuje **žalobní nárok** (někdy též procesní nárok), který je žalobce povinen formulovat v té části žaloby, která se nazývá **žalobní petit (žalobní návrh)**. Jak již bylo výše řečeno, jedná se o subjektivní právo uplatněné v jednotlivém konkrétním případě, tedy to, čeho se žalobce u soudu domáhá. Existence žalobního petitu je jednou z podmínek úspěšnosti žaloby, neboť bez něho by byla každá žaloba neúplná a nebylo by z ní patrné, čeho se vlastně žalobce domáhá. Není proto vůbec možné pokračovat v řízení na základě žaloby, která by neobsahovala žalobní petit. Pokud by žalobce v přiměřené době svou žalobu nedoplnil, pak by soud musel takové podání odmítnout (srov. § 43 ods. 2 OSŘ).

Často se žalobní nárok podle postojů jednotlivých autorů chápe buď v užším smyslu slova, tj. jako obsah žalobního petitu, nebo v širším smyslu, který vedle samotného petitu zahrnuje i skutková tvrzení petit odůvodňující. K takovému širšímu pojetí se přiklání například Šťastný¹³, Winterová¹⁴ nebo Pužman¹⁵. Rovněž podle mého názoru je nutno sem zařadit i skutkové odůvodnění žalobního návrhu, protože jedině tak dojde k přesnému vymezení předmětu žaloby. Žalobní návrh spolu se skutkovým odůvodněním pomůže lépe řešit otázku totožnosti žaloby, otázku změny žaloby apod.

¹³ Šťastný, M.: *Civilní žaloba v právu československém*, Praha 1934, str.60

¹⁴ Winterová, A. a kol.: *Civilní právo procesní, 2.přepřacované a aktualizované vydání*, Linde Praha 2002, str. 206

¹⁵ Pužman, J.: *Právní nároky a jejich uplatňování*, Orbis Praha 1965, str.71

Obdobný názor se objevil i v právní praxi, a to v *nálezu Ústavního soudu ČR ze dne 4.7.1996 sp.zn.III ÚS 80/96*.¹⁶ Podle tohoto nálezu je pro vymezení řízení rozhodující nejen petit sám, ale vymezuujícími kritérii jsou též takové skutečnosti, jimiž se postihne skutek, na jehož základě je nárok uplatňován (tedy skutkový děj). Jedinou podmínkou je, aby popis skutku byl v žalobě natolik individualizován, že je vyloučena záměna se skutkem jiným. Je tedy nepochybné, že svůj žalobní nárok vyvozuje žalobce právě ze skutkových okolností vylíčených v žalobě a z nich pak soud děj právně kvalifikuje. Dva stejné žalobní petit (návrhy) nemusí proto odpovídat stejnému nároku.

Hlavním účelem civilního procesu je vlastně zjištění a uskutečnění žalobního nároku. Žalobce jej může uplatňovat v menším či větším rozsahu, může své nároky různě kombinovat, uplatňovat je podpůrně atd. Dispoziční zásada mu v tomto ohledu dává široké možnosti. Žalobce je povinen vylíčit v žalobě veškeré rozhodné skutečnosti, z nichž vyvozuje svůj žalobní nárok a naplňuje tak povinnost tvrzení, která mu v důsledku uplatnění zásady projednací připadá. Nedostatek žalobního petitu se v praxi projeví teprve v průběhu řízení, nejčastěji při dokazování. Neodpovídá-li petit žalobcovým skutkovým údajům, soud žalobu zamítne.

Soud nemůže petit upravovat, úprava petitu je možná jen na návrh žalobce. Soud je povinen žalobce vždy poučit o nutnosti doplnění rozhodných skutečností v žalobě uvedených (srov. § 118a OSŘ), přičemž se tato skutečnost může promítnout též do formulace žalobního petitu. Soud by tedy následně rozhodoval o připuštění změny žaloby.

Soud je natolik vázán žalobním petitem, že až na určité, zákonem taxativně stanovené, případy může rozhodnout pouze o tom, co bylo petitem vymezeno. O ničem jiném rozhodovat nesmí a zároveň musí žalobní petit celý vyčerpat a zásadně ho nesmí překročit. Tuto povinnost soudu vyjadřuje zásada „*iudex ne eat ultra petita partium*“, tedy že soud nesmí projednávat nic jiného, než co žalobce žádá.

---

¹⁶ Ústavní soud české republiky, Sbírnka nálezů a usnesení Ústavního soudu svazek III. C.H.Beck Praha

Ještě se krátce zastavím u totožnosti žalobních nároků. O ní můžeme hovořit tehdy, jsou-li obsahy dvou žalobních návrhů (petitů) a jejich odůvodnění stejné. O totožnosti lze hovořit také v případě, nejde-li o dva úplně shodné nároky, ale tyto nároky jsou v podstatných bodech podobné. Jde o překážku, která brání, aby o téže věci bylo zahájeno jiné soudní řízení (tzv. *litispendence*) a pokud již dokonce bylo o věci rozhodnuto, není možné o téže věci rozhodnout znovu (tzv. překážka *rei iudicatae*).

Je však možné, aby žalobce z téhož skutkového děje vyvozoval různé nároky. Pokud tedy vyvodil nesprávný nárok, který do petitu formuloval a kvůli tomu neměl v řízení úspěch, tak nebrání-li tomu jiná překážka, může podáním jiné žaloby s jiným zněním žalobního petitu zahájit nové řízení, přestože nárok bude vyplývat ze stejného skutkového děje.

Podle žalobního petitu a dle skutečností v žalobě tvrzených se také řídí některé procesní podmínky jako je věcná příslušnost soudu či obsazení soudu senátem či samosoudcem. Jak již bylo naznačeno výše, má předmět žaloby právní význam i pro posouzení překážky *litispendence* či *rei iudicatae*.

Lze tedy shrnout, že žalobním nárokem je žalobní petit (žalobní návrh) a jeho meritorní odůvodnění. V případě, že soud žalobě vyhoví, stává se žalobní petit součástí rozsudku. Rozsudek buď žalobní návrh akceptuje a žalobě zcela vyhoví, či vyhoví jen zčásti a ve zbytku zamítne. Soud nejen že nesmí přiznat žalobci více, než žádá, ale musí také vyčerpat celý obsah žalobního návrhu.

3.1.3 Žalobní důvod

Dalším bezpodmínečným předpokladem žaloby je její substancování, což znamená, že žaloba musí vycházet z určitého právního důvodu (žalobního důvodu). **Žalobní důvod** je prvek, který nemá dosud v literatuře přesné vymezení. Většina českých autorů chápe pod pojmem žalobní důvod **právní**

důvod žaloby¹⁷. Tím lze rozumět hmotněprávní důvod, resp. právní vztah, kterému má být poskytnuta ochrana. Jde o právní poměr ve smyslu hmotného práva, o nějž žalobce opírá svůj uplatňovaný nárok a jenž vyplývá ze souhrnu žalobcem tvrzených skutečností.

V našem právním řádu není upravena podmínka tzv. stipulace žaloby, což znamená, že právní důvod žaloby žalobce uvádět v žalobě nemusí. Postačí, aby popsal skutkový děj. Právní kvalifikace skutečností je totiž pouze věcí soudu, soud je vázán pouze skutkovým dějem, nikoli právním hodnocením žalobce v žalobě vyličeným. Proto by každá žaloba měla být skutkově vylíčena natolik, aby z ní bylo možno poznat, o jaký právně relevantní důvod se opírá. To lze jasně demonstrovat na žalobě na vydání věci. Tato žaloba může být úspěšná jen tehdy, pokud žalobou uplatňované vlastnické právo bylo již porušeno nebo hrozí-li mu bezprostřední ohrožení výkonem subjektivního práva třetích osob. Jestliže by se tyto okolnosti neprokázaly, musel by soud žalobu zamítnout.

Žalobním důvodem může být např. právo vlastnické, právo obligační, dědické apod. U některých typů žalob je však mnohdy nesnadné žalobní důvod najít, tak je tomu zejména v případě žalob konstitutivních a někdy i žalob určovacích.

V praxi se setkáváme s otázkou, zda může soud vyhovět žalobě i z jiného právního důvodu, než který je v žalobě uplatňován. Například je žalováno z kupní smlouvy, ovšem při dokazování vyplynula neplatnost smlouvy a právním důvodem je již bezdůvodné obohacení. Dle názoru Winterové¹⁸ a Nypla¹⁹ soud nesmí provést jinou právní kvalifikaci než uvedenou v žalobě, proti vůli žalobce. Došlo by tím totiž k porušení dispoziční zásady. I judikatura zde dochází ke stejnému názoru, že to lze, pokud s tím souhlasí žalobce.

---

¹⁷ Winterová, A. a kol.: *Civilní právo procesní*, 2. přepracované a aktualizované vydání, Linde Praha 2002, str.208

¹⁸ Winterová, A.: *Žaloba v občanském právu procesním*, AUC Praha XXXI/1979, str.25

¹⁹ Nypl, M.: *Právní důvod žaloby*, *Právník* 8/1969, str.590

V teorii rozeznáváme žalobní důvod ve smyslu skutkovém a právním. Ve smyslu skutkovém lze žalobní důvod chápat jako skutkové odůvodnění, tedy jako souhrn skutečností, kterými žalobce odůvodňuje svůj uplatňovaný nárok. Jeho právní kvalifikace je však výlučně věcí soudu. Na druhou stranu žalobní důvod ve smyslu právním (právní důvod žaloby) je chápán jako konkrétní právní poměr, který vznikl z právních skutečností uváděných žalobcem a jehož ochrana je požadována žalobou²⁰. Tak například skutkovým důvodem žaloby na vydání věci je skutečnost, že žalobce předal určitou věc žalovanému, který ji dosud nevrátil, právním důvodem žaloby pak je smlouva o výpůjčce. Na tomto příkladu je vidět, že se tyto dva pojmy od sebe zásadně neliší. Rovněž v právním důvodu žaloby jsou zahrnuty hlavně právně relevantní skutečnosti, včetně právního vztahu z nich vzniklého. Je však možné, že žalobním důvodem nebude celý právní poměr, nýbrž pouze určité právní důsledky s ním spojené. V takovém případě se někdy sám právní poměr označuje jako právní základ žaloby²¹.

Nypl²² se ve své práci zabýval otázkou, zda není soud při právní kvalifikaci skutkového stavu omezen vůlí žalobce a zda musí respektovat žalobní důvod žalobcem v žalobě uvedený. Dospěl k závěru, že mohou nastat tři situace.

Nejčastější je ta, kdy je uplatňované právo identifikováno skutkovým stavem uvedeným v žalobě a soud posoudí, zda jsou naplněny všechny předpoklady žalobního důvodu a zda nárok z tohoto důvodu vyplývá.

Další situace nastane v případě, pokud žalobce neuvede všechny relevantní skutečnosti. Soud si tedy musí vybrat ty skutečnosti, které považuje pro rozhodnutí za podstatné a pokud tyto chybí, může je doplnit dotazem na žalobce. Soud může určit okruh relevantních skutečností podle té normy, které se žalobce dovolává a nemůže vyhovět petitu na základě jiných skutečností, kterých se žalobce nedovolává. Znamenalo by to totiž přisouzení jiné věci, než které se žalobce dovolává, což není přípustné.

---

²⁰ Winterová, A.: Žaloba v občanském právu procesním, AUC Praha XXXI/1979, str.25

²¹ Winterová, A. a kol.: Civilní právo procesní, 2.přepřacované a aktualizované vydání, Linde Praha 2002, str.208

²² Nypl, M.: Právní důvod žaloby, Právník 8/1969, str.590

Poslední je situace, kdy na základě stejných skutečností lze uplatňovat tentýž nárok, ale z různých právních důvodů. Tak může jedna a tatáž skutková podstata odůvodňovat jeden petit, ale žalobní důvod bude jiný (např. žaloba na zaplacení jednou z titulu náhrady škody, podruhé z titulu slevy z kupní ceny). I zde je podle Nypla rozhodný žalobní důvod určený žalobcem. Podle mého názoru není tento závěr správný, neboť právní kvalifikace je výlučně věcí soudu. Žalobce by tak byl nucen právně hodnotit svá tvrzení, což ze zákona není jeho povinností. Podle *usnesení Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 12.2.1997 sp.zn. 21Co 225/96*²³ je možné žalobě vyhovět na základě posouzení zjištěného skutkového stavu i dle jiných ustanovení právních předpisů než těch, kterých se dovolával žalobce, je-li pro to v žalobních tvrzeních opora. Soud je povinen přihlížet ke všemu, co v řízení vyšlo najevo, není však oprávněn pátrat po skutečnostech, které nevyšly najevo a ani nebyly tvrzeny. Potom soud zjištěný skutkový stav právně posoudí a rozhodne v rámci žalobního petitu, zda uplatněný nárok ze skutkových tvrzení vyplývá.

Závěrem lze shrnout, že právním důvodem žaloby je subjektivní právo, jehož ochrany se žalobce u soudu domáhá a jež je jedním z obligatorních prvků žaloby, podle kterého se posuzuje otázka litispendence, rei iudicatae a změna žaloby.

3.2 Obsahové náležitosti žaloby

V občanském soudním řízení je žaloba procesním úkonem, jímž se žalobce obrací na soud se svou písemnou žádostí (výjimečně i ústní) o ochranu svého práva a o vydání soudního rozhodnutí o tomto právu, čímž zahájí sporné řízení. Podáním žaloby vyvolá žalobce celé řízení, neboť účelem žaloby je, aby soud prozkoumal žalobcem tvrzený nárok jak po stránce skutkové, tak po stránce právní, a rozhodl o něm. Žaloba tedy jako procesní úkon zahájí řízení mezi určitými účastníky o určitém předmětu žaloby a soud je povinen o žalobním návrhu v souladu se zákonem vždy rozhodnout.

---

²³ Soudní rozhledy č.3/1999, str.83

Žaloba je tedy obecným způsobem zahájení občanskoprávního soudního řízení, který vede k vydání autoritativního rozhodnutí soudem. Každá žaloba musí proto splňovat zákonem předepsané náležitosti určité formy, jež jsou podmínkou přípustnosti jejího projednání

Civilní žaloba je jednak podáním, a proto musí obsahovat obecné náležitosti předepsané pro procesní podání jako taková (srov. § 42 ods. 4 OSŘ), a jednak je i návrhem na zahájení soudního řízení, a proto musí obsahovat i některé zvláštní náležitosti (srov. § 79 ods.1 OSŘ). Tyto náležitosti jsou podkladem pro zkoumání soudu, zda jsou splněny jednak zákonem požadované podmínky řízení a zároveň jsou i podkladem pro zkoumání vlastního žalobcova uplatněného nároku.

Žaloba je podáním ve smyslu § 42 ods. 1 OSŘ, a proto může být učiněna písemně, ústně do protokolu, v elektronické podobě, telegraficky či telefaxem. Účinky zahájení řízení telegraficky podané žaloby se váží ke dni dojití telegramu, avšak jsou podmíněny písemným doplněním (zejména podpisu) nejpozději do tří dnů. Taktéž telefaxem či elektronicky podanou žalobu je nezbytné doplnit předložením originálu či písemným podáním shodného znění, obojí ve lhůtě tří dnů, jinak k nim soud nepřihlíží. Lhůta tří dnů je lhůtou procesní, a proto je zachována, je-li poslední den předáno doplnění žaloby k poštovní přepravě.

Ústně podaná žaloba vyvolává své účinky sepsáním do protokolu u kteréhokoli okresního soudu a to pouze ve věcech výslovně uvedených v ustanovení § 42 ods.1 OSŘ. Tato forma žaloby není tak rozšířená a má v podstatě pouze usnadnit osobám neznalým práva přístup k soudnímu řízení.

Podle *usnesení Nejvyššího soudu ze dne 11.11.2004, sp.zn. 20 Cdo 2272/2003*²⁴ není telefonické podání způsobem formou podání. Učiní-li účastník telefonické podání, soud není povinen k němu přihlížet, byl-li účastník o takových následcích poučen.

Nejběžnější formou žaloby je v současné době její písemné podání do podatelny příslušného soudu, avšak je otázkou, jak to bude postupem času s rozvojem telekomunikační techniky.

---

²⁴ Vrcha, P.: Civilní judikatura, 2.vydání, Linde Praha, a.s. 2005, str.88.

3.2.1 Obecné náležitosti

- Označení soudu, jemuž je žaloba adresována

Vzhledem k tomu, že je žalobou zahajováno nalézací řízení před soudem 1. stupně, má být žaloba, až na výjimečné případy v zákoně taxativně vymezené, adresována okresnímu soudu. Žalobce označením soudu dává najevo, který soud považuje za místně i věcně příslušný (například u soudů, kde je dána místní příslušnost žalobci na výběr, musí uvést skutečnosti rozhodné pro posouzení zvolené příslušnosti). Řízení je zahájeno, i když žaloba byla podána u soudu nepřislušného.

- Označení věci, které se žaloba týká

Vedle označení podání „žaloba“ musí být označena i věc sama, a to stručně uplatňovaným nárokem. Týká-li se nárok peněžitého plnění, je nutno uvést i jeho hodnotu. Nejde-li přímo o peněžité plnění, ale plnění jiné, je vhodné uvést hodnotu uplatňovaného nároku, event. cenu plnění, která je třeba k výpočtu soudního poplatku.

- Podpis žalobce

Vlastnoručním podpisem je stvrzeno, že se žalobce ztotožňuje s obsahem žaloby, že s žalobou souhlasí. Žalobu vždy musí podepsat žalobce, a to i v případě, že je zastoupen a žaloba byla sepsána zástupcem.

- Datum

V žalobě je vždy třeba uvést datum jejího vyhotovení, i když neuvedení nemá žádné právní následky. Datum sepsání žaloby totiž není pro zahájení řízení nijak významné, neboť řízení je zahájeno dnem, kdy dojde žaloba k soudu (srov. § 82 ods. 1 OSŘ). Nicméně jako obecná náležitost v ní uvedena být musí.

Obecné náležitosti jsou důležitou charakteristikou žaloby, avšak po obsahové stránce ještě nejsou žalobou a tedy zásadně nemohou mít samy o sobě vliv na rozhodnutí soudu. Rozhodující význam proto mají zvláštní náležitosti. Teprve z nich je patrné, čeho se žalobce svou žalobou domáhá a proč tak činí.

3.2.2 Zvláštní náležitosti

- Přesné označení účastníků

K přesnému označení účastníka náleží jeho jméno, příjmení a bydliště, jde-li o fyzickou osobu, popř. obchodní firma nebo název a sídlo, jde-li o právnickou osobu. Vystupuje-li před soudem jako jedna ze stran stát, uvede se v žalobě označení státu a příslušná organizační složka státu, která jedná za stát.

Data o osobách účastníků v prvé řadě přesně individualizují žalobce a jím označeného žalovaného a dále tvoří podklad pro zkoumání způsobilosti účastníků, event. i pro zkoumání uplatněného nároku žalobce.

Přesná adresa bydliště či sídla je nezbytná nejen pro zkoumání podmínek místní příslušnosti, ale také pro doručování.

- Přesné označení zástupců

Pokud má některý z účastníků řízení zástupce (zákonného zástupce, zmocněnce), je třeba uvést v žalobě obdobné údaje jako u účastníka. Je-li zástupcem advokát, zpravidla se uvádí jeho jméno a adresa advokátní kanceláře, v níž působí.

- Pravdivé vyličení rozhodných skutečností (skutkový děj)

Žaloba musí obsahovat vyličení rozhodujících skutkových okolností, což se v procesní teorii nazývá substancováním žaloby.

Rozhodujícími skutečnostmi je třeba rozumět takové skutečnosti, které pravdivě zdůvodňují vznik a rozsah žalobcova nároku uplatněného v petitu. Jsou zcela nezbytné k tomu, aby bylo jasné, o čem a na jakém podkladě má soud rozhodnout. Například základní podmínkou úspěšnosti žaloby ve věcech vlastnictví je prokázání tvrzeného vlastnického práva žalobcova. Mezi rozhodující patří takové skutečnosti, které zdůvodňují především základ a výši nároku.

Základem pro skutková zjištění soudu musí být informace o skutečnostech, které uvádějí účastníci (na prvním místě žalobce v žalobě, ale též žalovaný v replice). Účastníci nejlépe vědí o skutečnostech, které se mezi nimi staly. Soud v civilním řízení sporném nemá povinnost po skutkových okolnostech pátrat, vyšetřovat je (srov. § 120 OSŘ). Aby soud měl veškeré podklady potřebné k rozhodnutí, je zákonem účastníkům uložena tzv. povinnost tvrzení. Tuto povinnost má žalobce splnit již v samotné žalobě, a to tím, že uvede veškeré

rozhodné skutečnosti. Pokud se mu to nezdaří v plném rozsahu, lze doplnit další tvrzení během řízení v 1.stupni, zásadně až do vyhlášení rozhodnutí (srov. § 101 ods.1 pís.a) OSŘ). V některých sporech však platí tzv. zásada koncentrace a doplňování rozhodných skutečností je možné jen do konce prvního jednání (srov. § 118b OSŘ). Nesplnění povinnosti tvrzení se nezbytně projeví pro takového účastníka v nepříznivém soudním rozhodnutí. Tyto účinky spojené s povinností tvrzení se v teorii nazývají břemenem tvrzení, přičemž právě nesplnění povinnosti tvrzení má za následek odmítnutí žaloby (pokud v žalobě úplně chybí a nejsou doplněny) či její zamítnutí, neboť žalobce takzvaně neunesl břemeno tvrzení a s ním spojené břemeno důkazní.

Skutečnosti jsou v žalobě vyjádřeny popsáním skutkového děje, který mimo tyto skutečnosti obsahuje zpravidla i nepřímý právní důvod žalobcova nároku. Žalobce nemusí vylíčené rozhodné skutečnosti sám právně hodnotit a vyvozovat, že to, čeho se domáhá, vyplývá z určitého právního předpisu. Právní posouzení věci je výlučně věcí soudu (srov. *Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 7.10. 2003, sp.zn. 22 Cdo 2191/2002*).²⁵

- Označení důkazních prostředků, jichž se žalobce domáhá

Označení důkazních prostředků, obdobně jako vylíčení rozhodných skutečností, je východiskem pro zjištění skutkového a právního základu rozhodnutí ve věci samé. Jejich označení v žalobě je projevem důkazní povinnosti účastníků řízení (srov. § 120 ods.1 OSŘ). Tato povinnost vychází ze zásady dispoziční a projednací, a znamená, že soud není povinen důkazní prostředky vyhledávat. Je tedy věcí účastníků, aby navrhli důkazní prostředky k tomu, co tvrdí. To však nevylučuje, aby soud provedl při jednání i jiné, účastníky nenavržené důkazní prostředky, pokud se mu zdaří je zjistit a opatřit.

Za důkazní prostředek může žalobce označit cokoli, co přispěje ke zjištění stavu věci, a to v jakémkoli množství. Důkazní prostředek je třeba vždy označit přesně, například u svědka je nutné uvést přesnou adresu apod. Označení důkazních prostředků je vhodné provádět vždy ke každé tvrzené skutečnosti a žalobce je povinen k žalobě připojit veškeré listinné důkazní prostředky, jichž se dovolává, a které má u sebe. Ostatní důkazní prostředky obstarává soud

---

²⁵ Vrcha, P.: Civilní judikatura, 2.vydání, Linde Praha, a.s. 2005, str. 96

O každé skutečnosti platí, že k ní musí být nabídnut důkazní prostředek, kterým bude prokázána. Neprokázaná skutečnost je pak pro soud stejná, jako skutečnost neexistující, což se projeví v rozhodnutí soudu. Soud není vázán důkazními návrhy účastníků potud, že by byl povinen provést všechny nabízené důkazní prostředky. Je oprávněn posoudit jednotlivé důkazní návrhy a rozhodnout, které z nich provede.

- Označení, čeho se žalobce domáhá neboli žalobní petit

Jak již bylo výše řečeno, čeho se žalobce domáhá, vyplývá z petitu. Petit určuje, o čem má soud ve věci samé jednat a rozhodovat. Je to klíčová část celé žaloby a musí být logickým důsledkem skutkového přednesu. Žalobce v petitu formuluje svůj nárok plynoucí ze skutkového děje, včetně jeho rozsahu, a to v podobě návrhu na konkrétní rozhodnutí, které od soudu žádá. Z toho důvodu je nezbytné, aby byl žalobní petit přesný a určitý. Žalobce může v petitu uplatnit dokonce i několik možných nároků (více o tom viz. výklad v následující kapitole „Žalobní petit“).

3.2.3 Některé další fakultativní náležitosti žaloby

Vedle výše uvedených náležitostí, které musí žaloba obsahovat vždy, mohou mít žaloby ještě některé další náležitosti, ovlivněné daným konkrétním případem. Mezi ně například náleží:

- Návrh na vydání předběžného opatření

Návrh na vydání předběžného opatření se podává, je-li třeba, aby byly dočasně upraveny poměry účastníků, nebo je-li obava, že by výkon soudního rozhodnutí byl ohrožen (srov. § 74 ods.1 OSŘ). K tomuto návrhu je třeba vždy připojit i skutečnosti, které ho zdůvodňují, aby o něm mohl soud rozhodnout i bez slyšení účastníků.

- Návrh na zajištění důkazních prostředků

Návrh na zajištění důkazních prostředků, spolu s uvedením skutečností, které jej zdůvodňují, se podává tehdy, je-li tu obava, že později důkazní prostředek nebude možno provést vůbec nebo jen s velkými obtížemi (srov. § 78 ods.1 OSŘ).

- Návrh na přiznání osvobození soudních poplatků

Odůvodňují-li to poměry žalobce a nejde-li o svévolné nebo zřejmě bezúspěšné uplatňování práva, může být soudem přiznáno žalobci na jeho návrh zcela či zčásti osvobození od soudních poplatků (srov. § 138 ods.1 OSŘ).

- Návrh na ustanovení opatrovníka

Soud může ustanovit opatrovníka účastníku, který nemůže před soudem samostatně jednat; jehož pobyt není znám; jemuž se nepodařilo doručit na známou adresu v cizině; který byl stížen duševní poruchou anebo který není schopen srozumitelně se vyjadřovat (srov. § 29 OSŘ).

- Návrh na vyslovení předběžné vykonatelnosti

Pokud by žalobci hrozilo nebezpečí těžko nahraditelné nebo značné újmy v důsledku toho, že by s výkonem rozsudku bylo vyčkáváno, může soud na návrh vyslovit jeho předběžnou vykonatelnost. Žalobce by měl rovněž uvést zdůvodnění tohoto návrhu.

Kromě těchto dalších možností náležitostí žaloby jsou pouze pro některé druhy žalob stanoveny ještě **další specifické náležitosti**. Například u žaloby na určení je třeba uvést skutečnosti, které prokazují naléhavý právní zájem žalobce na žádaném určení a navrhnou k tomu potřebné důkazní prostředky. Dalším příkladem může být uvedení skutečností podmiňujících volbu soudu v případě, zvolí-li si žalobce k projednání věci jiný než obecný soud (tedy v případě zvláštní místní příslušnosti na výběr dané) a jiné.

3.2.4 Schéma písemného vyhotovení žaloby

Pro lepší ilustraci jsem vytvořila schéma písemného vyhotovení žaloby. Po stránce formální by tedy žaloba mohla vypadat asi takto:

Rubrikální strana žaloby

Soudu XY	Kolek prokazující zaplacení soudního poplatku
Žalobce:	
Žalovaný:	
<u>Žaloba + označení věci</u>	
	Kolik příloh je k žalobě přiloženo
	Kolik vyhotovení žaloby se zasílá soudu

Následující strany žaloby

I.

Skutkové tvrzení A.

Důkazní prostředky ke skutkovému tvrzení A.

II.

Skutkové tvrzení B.

Důkazní prostředky ke skutkovému tvrzení B.

III.

Skutkové tvrzení C.

Důkazní prostředky ke skutkovému tvrzení C.

Petit

Podpis

Datum

K výše uvedenému schématu bych ještě zmínila, že datum a podpis se zpravidla uvádí na konci žaloby po vylíčení skutkových okolností a po vlastním žalobním návrhu, ale není neobvyklé, že advokát připojí svůj podpis do rubriky žaloby, anebo se datum vyhotovení žaloby uvede v rubrice před vlastní obsah žaloby. Záleží vždy na žalobci samotném, kam tyto dvě náležitosti umístí.

3.3 Oprava a doplnění žaloby, poučovací povinnost soudu

Sporné řízení je zahájeno dnem, kdy žaloba dojde k soudu, a to i přes to, že obsahuje nedostatky. Na začátku každého řízení soudce nejprve zkoumá, zda žaloba splňuje všechny předepsané náležitosti. Pokud je žaloba neúplná, neurčitá či nesrozumitelná, je jeho povinností účastníka o tom poučit.

V případě vadnosti či neúplnosti žaloby, která však sama nemá vliv na zahájení řízení, je soud povinen dbát o to, aby vadná či neúplná žaloba byla opravena nebo doplněna. Na základě toho vydá soud usnesení a určí v něm k tomu přiměřenou lhůtu. Zároveň ho poučí, co a jak v žalobě opravit či doplnit a o následcích, které by v případě nesplnění nastaly (srov. § 43 ods.1 OSŘ). U nedostatků, které nejsou přes výzvu soudu opraveny či doplněny a pro tento nedostatek nelze v řízení pokračovat, soud řízení zastaví. Proti tomu se lze odvolat. Opraví-li žalobce vytknutý nedostatek v žalobě ve lhůtě soudem stanovené, soud dále pokračuje v řízení ex offo.

Z výše uvedeného tedy vyplývá, že můžeme rozlišovat nedostatky, které zabraňují pokračování řízení a ty, které nezabraňují pokračování řízení.

Mezi **obecné nedostatky, které brání dalšímu pokračování v řízení**, patří například chybějící žalobní nárok, nesrozumitelný či rozporný petit, chybějící skutkové okolnosti, neúplné či chybějící označení účastníků či absence jejich adresy, neboť bez jejich identifikace nelze žalobu projednat.

Naproti tomu mezi **nedostatky žaloby, kde není nutno řízení zastavit**, patří třeba doplnění některých skutkových okolností, označení důkazů apod. V takovém případě bude soud v řízení pokračovat a další požadované náležitosti doplní až v průběhu řízení.

Nedostatky, které brání věcnému projednání žaloby a které je třeba opravit, jsou **zcela chybějící skutková tvrzení žalobce**. Kusé či neúplné vyličení skutkového stavu nebrání věcnému projednání žaloby, neboť potřebné doplnění lze čerpat během soudního jednání z ústního přednesu stran.

Soud rovněž nemůže v řízení pokračovat, **chybí-li v žalobě žalobní petit** a i přes výzvu jej žalobce nedoplní. K tomuto nedostatku lze rovněž přiřadit i **nepřesný, neurčitý či nesrozumitelný žalobní petit**. Tedy takový, jehož převzetí do enunciátu rozhodnutí by mělo za následek, že by rozhodnutí nebylo po materiální stránce vykonatelné²⁶.

Chybí-li náležité vylíčení rozhodujících skutečností a přesné uvedení nároku, jehož se žalobce domáhá, dospěla soudní praxe k závěru, že je povinností soudu upozornit žalobce na tyto vady žaloby a vyzvat jej, aby je ve stanovené lhůtě odstranil (srov. *usnesení Vrchního soudu v Praze sp.zn. 3 Cdo 17/94 ze dne 9.8.1994*)²⁷. V jiném *rozsudku Vrchní soud v Praze sp.zn. 7 Cdo 154/93 ze dne 20.11.1995*²⁸ dospěl k závěru, že neurčitost či nesrozumitelnost žalobního petitu není důvodem k zamítnutí žaloby.

Dalším nedostatkem bránícím věcnému projednání je také **logický rozpor mezi tvrzenými rozhodujícími skutečnostmi a žalobním petitem**. Jde o případ, kdy žalobní petit nevychází z vylíčených skutečností, ale z jiných, v žalobě neuvedených okolností, a proto nelze dovodit, na základě čeho má být o žalobním petitu rozhodováno.

Soud je dle soudní praxe povinen poučit žalobce o rozporu mezi žalobním návrhem a žalobním tvrzením. Vyplývá to z *rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 17.10.2000, sp.zn. 22Cdo 1859/99*²⁹, kdy se jednalo o případ, ve kterém žalobce tvrdil, že sporná stavba, k níž mělo být určeno vlastnictví, leží na pozemku žalovaného, avšak v žalobním návrhu byl tento pozemek označen jiným parcelním číslem, než měl pozemek, na kterém stavba skutečně stála. V případě *rozsudku Nejvyššího soudu ČR ze dne 10.11.2000 sp.zn. 22Cdo 740/99*³⁰ vyplynul o poučovací povinnosti soudu stejný závěr. Zde se jednalo o to, že se vlastník domáhal žalobou vyklizení pozemku, ačkoli ze žalobních tvrzení bylo zřejmé, že mu jde o odstranění stavby.

²⁶ Právní rozhledy č. 11/94 str. 415

²⁷ Právní rozhledy č. 11/94 str. 415

²⁸ Právní rozhledy č. 5/96, str. 225

²⁹ Soudní rozhledy č. 12/2000, str. 364

³⁰ Soudní rozhledy č. 4/2001, str. 111

Správné označení účastníka řízení, a zvláště pak žalovaného, je dosti zásadní. **Omyl v označení účastníka** se však snadno opraví změnou označení s účinky *ex tunc*. Judikatura v této věci dovodila, že účastník musí být označen podle právního stavu k datu podání žaloby (srov. *usnesení Vrchního soudu v Olomouci sp.zn. 4 Cmo 240/96 ze dne 30.4.1996*)³¹.

Ústavní soud došel ve svém *nálezu sp.zn. III. ÚS 74/94*³² k závěru, že soud má poučit žalobce ve věci správného označení účastníků, a to i tehdy, je-li žalován někdo, kdo nemá způsobilost být účastníkem řízení.

Ostatní nedostatky žaloby nebrání podle mého názoru jejímu věcnému projednání, ale mohou se podle okolností promítnout do meritorního rozhodnutí tím, že žalobce neunese břemeno tvrzení či důkazní.

Jak již bylo výše řečeno, soud je z úřední povinnosti nucen přezkoumat žalobu nejen z hlediska toho, zda jsou splněny všechny procesní podmínky, ale i z hlediska nedostatků návrhu. Pokud žaloba nesplňuje všechny formální náležitosti, je soud povinen trvat na jejich opravě a vyzvat žalobce k jejich odstranění, přičemž mu při tom **poskytne patřičné poučení** (srov. § 43 ods.1 ; § 5 OSŘ).

Až do 1.1.1992 mohl soud poučovat účastníky dle § 5 OSŘ nejen z hlediska procesního práva, ale též z hlediska práva hmotného. Tím však docházelo nutně k porušování zásady rovnosti účastníků, neboť uvažoval-li soud jak a o čem účastníky během řízení poučí, poskytoval jim tak právní pomoc. To zahrnovalo též vysvětlení, jak by se měli za dané situace zachovat, aby pro ně spor dopadl příznivě, čímž vlastně účastníkům naznačoval, jaký předběžný názor o věci si vytvořil. To je třeba považovat za nepřípustné³³.

Podle platného práva je soud povinen poučovat účastníky o jejich procesních právech a povinnostech, nikoli však o hmotněprávní stránce věci. Soud má tedy účastníka poučit pouze v tom směru, aby mohl jako osoba

³¹ Soudní rozhledy č. 5/96, str. 118

³² Ústavní soud ČR: Sbírnka nálezů a usnesení, svazek III., C.H.Beck 1995, str. 298

³³ Bureš J., Drápal L.: Co se změnilo na poučovací povinnosti soudu v občanském soudním řízení, Právní praxe ročník 1994, č.9 str. 539

neznalá procedurálních pravidel stanoveným způsobem vyjádřit v řízení svou vůli, a aby jím provedené procesní úkony vyvolaly sledované účinky.

Do budoucna je však třeba zvážit, zda ve sporném řízení ovládaném zásadou projednací, nemá být poučovací povinnost soudu vůči účastníkům zcela vyloučena. Mohla by být zachována pouze na případy, kdy je nezbytné poučit nezastoupeného účastníka neznalého práva v rámci spravedlivého procesu.

4. Žalobní petit

Nejdůležitější složkou žaloby je bezesporu žalobní petit (žalobní návrh), tedy ta část žaloby, která obsahuje údaj o tom, čeho se žalobce domáhá (žalobní nárok). Žalobní petit by měl stručně, srozumitelně a přesně formulovat žalobcův návrh a rozsah požadované ochrany. Petit je formulací navrhovaného autoritativního výroku rozsudku soudu a vymezuje též zřetelně předmět řízení, o němž má soud rozhodovat, neboť soud nesmí zásadně překročit žalobní návrh a nesmí rozhodnout o něčem jiném, než co bylo požadováno.

Z toho důvodu jsou kladeny na formulaci žalobního návrhu téměř stejné požadavky (přesnost a určitost), jako na soudní výrok soudu.

Určitost petitu musí být dána jak v přesném označení osob, jichž se týká, tak v přesné konkretizaci jejich práv a povinností. Například z petitu žaloby na plnění by mělo být jasné, *kdo, co, komu, dokdy* má plnit. Petit žaloby určovací by měl vyjadřovat, jaké přesně vymezené právo žalobci náleží, popř. žalovanému nenáleží. U statusových žalob by měl zase petit přesně vyjadřovat, jaký status účastníků se zakládá, mění či zaniká.

Přesné a určité označení nároku v petitu má ale význam i pro výkon rozhodnutí. Je naprosto žádoucí, aby výkon plnění odpovídal tomu, co zamýšlel žalobce v petitu a soud v rozhodnutí.

Stejně tak se přesnost a určitost žalobního petitu promítá do posouzení, zda v dané věci může být zahájeno řízení či nikoli, a to z důvodu, že v téže věci již probíhá soudní řízení anebo o téže věci již bylo pravomocně rozhodnuto (překážka litispendence a rei iudicatae). Touž věcí se rozumí jediné stejně individualizovaná věc mezi týmiž účastníky. Neshodují-li se účastníci nebo věc, která je předmětem řízení, nejde o totožnost a může v tomto případě probíhat i jiné řízení.

Dle Pužmana³⁴ může soud v případě nepřesného nebo neurčitého vymezení petitu vymezit výrok rozsudku přesně a určitě, ale nesmí cokoli

---

³⁴ Pužman, J.: Právní nároky a jejich uplatňování, Orbis Praha 1965, str.74

měnit z hlediska obsahového. Soud tak může ve výroku oproti petitu měnit slovosled, nejasnou dikci zaměnit za jasnou, doplnit popis věci, činnosti, trpění či opomenutí, tedy vše, co vyplynulo z přednesu účastníka v průběhu řízení. V těchto případech se nejedná o překračování žalobcova návrhu.

Zásada, že soud nesmí žalobci přisoudit něco jiného nebo víc, než se v návrhu domáhá, není bezvýjimečná. Soud může překročit rozsah nároku a přisoudit něco více nebo něco jiného, jestliže řízení bylo možno zahájit i bez návrhu nebo jestliže z právního předpisu vyplývá určitý způsob vypořádání vztahu mezi účastníky (srov. § 153 ods. 2 OSŘ).

Soud však není žalobním návrhem vázán v tom smyslu, jak má rozhodnout, protože takový návrh zní vždy ve prospěch žalobce. Soud může podle výsledků řízení rozhodnout i tak, že žalobnímu návrhu buď zčásti nebo zcela nevyhoví.

Žalobní petit se ve své konečné podobě nemusí objevit ihned od počátku řízení. Může být měněn a upravován i během řízení, za předpokladu, že z obsahu žaloby bylo od počátku patrné, že se žalobce domáhá zahájení sporného řízení, čeho se bude řízení týkat a co navrhuje. Soud má ze zákona povinnost poučovat žalobce o odstranění vad podané žaloby, což může vést případně i k upřesnění petitu. Pokud by však šlo o omezení nebo naopak rozšíření žalobního návrhu, bylo by třeba věc posoudit jako částečné zpětvzetí resp. změnu žaloby.

V petitu není nutno uvádět lhůtu k plnění (tzv. pariční lhůtu), neboť soud ji vysloví v souladu se zákonnou úpravou, která je dána zpravidla dobou tří dnů od právní moci rozsudku (nejde-li o předběžnou vykonatelnost). Žalobce může v některých případech požádat soud, aby určil k plnění i jinou přiměřenou lhůtu. Lhůtou k plnění uvedenou žalobcem v petitu však není soud vázán.

Rovněž není třeba v petitu žádat o přisouzení náhrady nákladů řízení proti žalovanému, neboť o povinnosti k náhradě nákladů rozhoduje soud bez návrhu.

Petit je tedy jakýmsi vyústěním skutkových tvrzení žalobce a vytváří závěr o tom, čeho se žalobce v žalobě po žalovaném domáhá. Je návrhem autoritativního výroku soudu.

4.1 Druhy žalobních petitů

Žalobní petity a s nimi i žaloby rozdělujeme obsahově zejména na petity ve věcech osobního stavu, na plnění a na určovací. Kritéria tohoto obsahového rozlišení petitů jsou stejné jako při dělení žalob samotných, čímž se budu zabývat v následující kapitole.

Významnější je dělení žalobních petitů z hlediska jejich formy, a to na jednoduché a složené petity.

Většina žalob obsahuje petit, který požaduje, aby soud rozhodl o jednom konkrétním nároku v něm uvedeném. Jde o tzv. **jednoduchý (prostý) petit**, který je nejčastější.

Jednoduchý petit na plnění by mohl být formulován například takto:

Žalovaný je povinen žalobci zaplatit částku 10.000 Kč s 3% úrokem z prodlení ode dne 1. ledna 2006 do zaplacení, to vše do 3dnů od právní moci rozsudku.

Žalobce má však oprávnění formulovat v jednom petitu i několik možných nároků plynoucích z vylíčených skutkových okolností. V tomto případě se hovoří o tzv. **petitu složeném**, ve kterém žalobce formuluje dva nebo více svých nároků.

Platný občanský soudní řád však neobsahuje výslovné ustanovení o možnosti uplatnit v jedné žalobě více nároků, tuto možnost lze však nepřímo vyvodit z jiných ustanovení (srov. § 112 nebo § 89 OSŘ).

Zákon stanoví podmínky, za níž je toto hromadění nároků přípustné. Především musí být pro rozhodování o všech uplatněných nárocích dána

pravomoc soudu a shodná příslušnost soudu a dále musí všechny nároky skutkově spolu souviset nebo se týkat týchž účastníků.

Hromadění nároků může představovat několik situací. V nejjednodušší formě půjde o případ, kdy jsou v petitu dva či více nároků uplatňovány vedle sebe a žalobce žádá, aby oba nebo více nároků bylo jedním rozsudkem žalobci přiznáno.

Příkladem složeného petitu by mohlo být:

Žalovaný je povinen vydat žalobci stříbrný magnetofon „Sony“ výrobní číslo 576365436 a zároveň je povinen zaplatit žalobci částku 10.000 Kč s 3% úrokem z prodlení ode dne 1. ledna 2006 do zaplacení. Vše do 3 dnů od právní moci rozsudku.

Jiným případem hromadění nároků je formulace dvou nároků, hlavního a pomocného, v jednom složeném petitu. Podle konkrétní situace pak půjde o eventuální petit, alternativní petit anebo o alternativní zmocnění (alternativa facultas).

O **eventuální petit** půjde v případě, kdy žalobce požaduje přisouzení určitého plnění a teprve pro případ, že přisouzení tohoto prvního (primárního) nároku nebude možné, bude požadovat plnění náhradní (sekundární). V teorii je sekundární plnění označováno též jako eventuální, pomocné či subsidiární.³⁵ Pokud však je primární nárok oprávněný a jeho plnění je možné, musí soud v rozsudku uložit povinnost plnit tento nárok. Oprávněnost k přisouzení eventuálního plnění zde vzniká až tehdy, dojde-li soud ke zjištění, že nemůže být uspokojen nárok primární. V žádném případě tu nejde o možnost volby mezi dvěma druhy plnění. Vzájemný vztah obou nároků je tedy dán tím, že soud se může zabývat eventuálním nárokem teprve poté, kdy je zjištěna a prokázána neodůvodněnost nebo nemožnost plnění nároku uvedeného v petitu prvním. V rozsudku soud tedy vyhoví pouze jednomu z požadovaných plnění.

---

³⁵ Pužman, J.: Právní nároky a jejich uplatňování, Orbis Praha 1965, str. 90

Eventuální petit by mohl být například formulován takto:

Žalovaný je povinen vydat žalobci stříbrný magnetofon „Sony“ výrobní číslo 576365436 do 3dnů od právní moci rozsudku.

*Pro případ, že by vydání stříbrného magnetofonu „Sony“ výrobní číslo 576365436 **nebylo možné**, je žalovaný povinen zaplatit žalobci částku 10.000 Kč do 3dnů od právní moci rozsudku.*

V případě, že žalobce poskytne žalovanému právo volby mezi jednotlivými nároky, půjde o tzv. **alternativní petit**. Tato volba není vázána na nějakou podmínku, splněním jednoho ze způsobů se žalovaný osvobozuje od povinnosti plnit druhý.

Právo volby žalovaného je možné tam, kde, kde hmotné právo uznává, že nárok lze splnit několikerým způsobem, není-li právním předpisem nebo dohodou stanoveno něco jiného (srov. § 561 OZ³⁶). Soud tedy v rozsudku vysloví povinnost žalovaného plnit jeden nebo druhý nárok podle jeho volby ve stanovené lhůtě. Zvolí-li žalovaný plnění jednoho nároku už v průběhu řízení, soud uloží ve výroku rozsudku jen jedno určité, žalovaným zvolené, plnění. Volbu může žalovaný provést sám, buď výslovným projevem vůle nebo mlčky tím, že začne jeden z alternativních nároků plnit. Od jednou zvolené volby již nelze odstoupit.

Volba je vždy dána žalovanému, neboť pokud by byla možnost volby poskytnuta žalobci, nemůže jít o alternativní petit. Žalovaný by musel plnit jen ten nárok, který si žalobce zvolil a v petitu se ho domáhá.³⁷

Stane-li se plnění jednoho nároku v alternativním petitu nemožným ještě před vykonanou volbou, přemění se alternativní petit na petit jednoduchý.

Příkladem alternativního petitu by mohlo být:

*Žalovaný je **podle své volby** povinen žalobci vydat stříbrný magnetofon „Sony“ výrobní číslo 576365436 **nebo** je povinen zaplatit žalobci částku 10.000 Kč, a to do 3dnů od právní moci rozsudku.*

³⁶ Z.č. 40/1964 Sb., v platném znění, občanský zákoník (dále jen OZ)

³⁷ Pužman, J.: Právní nároky a jejich uplatňování, Orbis Praha 1965, str.96

V případě tzv. **alternativního zmocnění (alternativa facultas)** se žalobce domáhá určitého věcného plnění a zároveň v petitu prohlašuje, že je ochoten místo tohoto požadovaného plnění přijmout plnění jiné, kterým se žalovaný může zprostit své povinnosti. Takový petit přichází tedy v úvahu pouze ve sporu o nepeněžitě plnění.

Žalobce se zároveň vzdává práva toto prohlášení do konce lhůty k plnění odvolat. Soud však v rozsudku vysloví pouze povinnost žalovaného k požadovanému plnění, kterého se ale může žalovaný zprostit plněním jiným. Vykonatelný je pouze výrok rozsudku.

Je důležité uvědomit si tedy zásadní rozdíl mezi alternativním zmocněním a alternativním petitem, který spočívá v tom, že tu nejde o nemožnost primárního plnění, ale že žalobce prohlásí svou nabídku, že se uspokojí s něčím jiným, přestože je i původní plnění možné. Je tedy na vůli žalovaného, co bude plnit.

Alternativní zmocnění by bylo možno formulovat například takto:

Žalovaný je povinen žalobci vydat stříbrný magnetofon „Sony“ výrobní číslo 576365436 do 3dnů od právní moci rozsudku, přičemž tohoto plnění se může zprostit tím, že žalobci zaplatí částku 10.000 Kč do 3dnů od právní moci rozsudku.

Nyní opustím dělení petitů z hlediska jejich formy a budu se věnovat dalším dvěma druhům petitů, a to **petitu vázanému na podmínku a vzájemnému plnění**.

Jde o případy, kdy je žalobou vymáhaná povinnost vázána na splnění určité podmínky anebo na splnění vzájemné povinnosti žalobce.

Petit vázaný na podmínku je možný pojmout jen do soudního smíru, protože pokud se podmínka nesplní, nejsou dány předpoklady pro vyslovení povinnosti rozsudkem (srov. § 154 ods.1 OSŘ). Z tohoto důvodu jsou podmíněné petity velice řídké. Je tedy možné, aby v soudem schváleném smíru plnění žalovaného na splnění podmínky bylo vázáno (srov. § 67 nebo § 99

OSŘ) a to z důvodu, že smír je hmotněprávní ujednání, které se soudním schválením stává titulem pro výkon rozhodnutí.

Zní-li tedy povinnost žalovaného tak, že jeho plnění je vázáno na podmínku, lze návrhu na výkon rozhodnutí vyhovět jen tehdy, když oprávněný prokáže, že podmínka byla splněna (srov. § 262 ods.1 OSŘ).

Petit vázaný na podmínku má zhruba takovouto podobu:

„Žalovaný je povinen ... pod podmínkou, že bude ...“

Druhým případem je plnění mezi účastníky hmotného práva navzájem (srov. § 457 ods.1 OZ), tedy plnění v rámci tzv. synallagmatických vztahů. Tam, kde věřitel ještě sám nesplnil svou povinnost a žaluje dlužníka na plnění, musí v žalobě dát najevo, že je sám ochoten plnit. Kdyby totiž bylo ze skutkových okolností zřejmé, že žalobce odpírá plnění nebo že plnit ani nemůže, nemohla by mít žaloba v plném rozsahu úspěch.

Pokud však žalobce svůj závazek splnil ještě před podáním žaloby, jeho petit nebude již petitem o plnění vzájemného závazku, ale stane se petitem jednoduchým. Stejně tak se stane v případě žalobceva plnění v průběhu soudního řízení před vyhlášením rozsudku. Pužman³⁸ se v tomto ohledu zabývá otázkou, co se stane v případě, pokud žalobce splní takto svou povinnost, ale zároveň opomine upravit formulaci svého petitu na petit jednoduchý. Pužman dospívá k názoru, že soud by měl v takovém případě rozhodnout pouze o plnění žalovaného vůči žalobci i bez výslovné úpravy petitu. S tímto názorem souhlasím.

Schéma petitu obsahujícího plnění navzájem by se dalo vyjádřit takto:

„ Žalovaný je povinen ... proti tomu, že žalobce učiní ...“

Ještě je třeba se také zmínit o **petitech na projev vůle**. Podle ustanovení § 161 ods. 3 OSŘ pravomocné rozsudky ukládající prohlášení vůle nahrazují toto prohlášení. Z toho vyplývá, že tyto rozsudky prakticky současně nahrazují výkon rozhodnutí. Bylo by totiž velice zdlouhavé a nevhodné,

---

³⁸ Pužman, J.: Právní nároky a jejich uplatňování, Orbis Praha 1965, str. 100

kdyby byl výkonem rozhodnutí povinný nucen projevit svoji vůli, když již ze samotného rozsudku vyplývá povinnost takto učinit, přičemž jiný způsob donucení než ukládáním pokut by stejně nebyl možný. V praxi se bude jednat zejména o případy žalob na ochranu osobnosti či udělení souhlasu pronajímatele s výměnou bytu apod.

Petity lze také dělit podle hmotněprávních účinků, a to na **petity deklaratorní a konstitutivní**. Rozlišovacím kritériem tu je tedy jejich účinek z hlediska hmotného práva .

Deklaratorní rozhodnutí předpokládají, že před zahájením soudního řízení tu již existuje určitý právní vztah a důvodem zásahu soudu je tvrzení žalobce, že došlo k porušení nebo ohrožení práv či povinností z tohoto vztahu vyplývajících. V řízení tedy soud zkoumá stav, který tu byl před zahájením řízení. Výsledkem je rozhodnutí, které usiluje o obnovení, zajištění nebo jinou nápravu tohoto stavu.³⁹

Na druhou stranu konstitutivní rozhodnutí způsobují určitou změnu v hmotněprávní oblasti, která spočívá v založení nového vztahu nebo v tom, že již existující vztah je změněn, doplněn nebo zrušen. Jde tedy o právní skutečnosti. Konstitutivní rozhodnutí zaujímají prakticky celé nesporné řízení.

4.2 Vázanost soudu žalobním petitem

Žalobní petit je ve svém konečném znění pro soud rámcem rozhodování, z něhož nesmí vybočit. Soud má rozhodnout o celém žalobním petitu, ať už kladně či záporně. Z ustanovení § 153 ods. 2 OSŘ vyplývá procesní zásada, že soud je petitem vázán. Tato zásada vyplývá i ze samotné podstaty civilního procesu jako nástroje ochrany subjektivních práv. Soud totiž nerozhoduje zásadně z vlastní iniciativy, ale z podnětu účastníka, a proto také nerozhoduje o ničem jiném nebo o ničem navíc, než čeho se účastník domáhá. Na druhé straně však soud může přisoudit méně, než je požadováno a to vždy, když se to na základě projednání věci ukáže jako nutné a správné. Rozhodnout vždy však musí o celém petitu, takže ve zbytku soud žalobu zamítne jako

³⁹ Zoufík, F.: Soudy a soudnictví, C.H.Beck/SEVT Praha 1995, str. 30

nedůvodnou. Pouze v případě určovací žaloby není možno přisoudit méně, než je požadováno.

Pravidlo o vázanosti soudu žalobním petitem je významným projevem dispoziční zásady. Ani toto pravidlo však není bezvýjimečné. Z ustanovení § 153 ods.2 OSŘ vyplývá, že soud může překročit návrhy účastníků a přisoudit něco jiného nebo něco více, než čeho se domáhají, a to ve dvou případech. Jednak tehdy, jestliže řízení bylo možno zahájit i bez návrhu a také tehdy, jestliže z právního předpisu vyplývá určitý způsob vypořádání vztahu mezi účastníky.

Co se prvního případu týká, v řízení nesporném soud má možnost přisoudit něco jiného nebo více. Zde zásada vázanosti žalobním petitem neplatí z důvodu uplatnění zásady oficiality.

Druhý případ se týká situace, kdy určitý vztah mezi účastníky je určován hmotněprávním předpisem a má kogentní charakter, takže účastníci si nemohou vypořádat svůj vztah jinak než je v zákoně uvedeno. Soud by se totiž jinak mohl dostat do situace, že by při striktní vázanosti petitem svým rozsudkem porušil hmotněprávní ustanovení. To je ovšem nepřípustné a soud tak musí respektovat právní úpravu vypořádání vztahu mezi účastníky i přesto, že překračuje žalobní petit.

Jde zejména o případy dělené odpovědnosti náhrady škody podle občanského zákoníku či zákoníku práce (srov. § 431 OZ nebo §§ 182, 179 ods. 5 ZP⁴⁰) nebo o případy vypořádání SJM (srov. § 150 OZ) či podílového spoluvlastnictví (srov. § 142 OZ).

Vázanost soudu žalobním petitem však nesmí být nikdy chápána tak, že by byl soud vázán v tom smyslu, jak má rozhodnout. Vznikla by tak absurdní situace, že by vždy žalobě musel vyhovět, protože takový žalobní návrh zní vždy ve prospěch žalobce. Soud může podle výsledků řízení rozhodnout i tak, že žalobnímu návrhu buď zčásti nebo zcela nevyhoví.

---

⁴⁰ z.č. 65/1965 Sb., zákoník práce, v platném znění

Soud musí vycházet pouze s posledního znění žalobního petitu. Musí tedy v průběhu řízení přihlížet ke všem projevům žalobce týkajících se žalobního petitu. Z toho jasně vyplývá, že žalobní petit se ve své konečné podobě nemusí objevit ihned od počátku řízení, ale že může být měněn a upravován i během řízení. Soud má ze zákona povinnost poučovat žalobce o odstranění vad podané žaloby, což může vést případně i k upřesnění petitu po jeho formální stránce (nikoli věcné).

4.3 Souvislost žalobního petitu a enunciátu rozsudku

Jak vyplývá z ustanovení § 152 OSŘ, je rozsudkem rozhodováno ve věci samé. Jde tedy o meritorní rozhodnutí, přičemž meritum je označení pro nárok a jeho příslušenství, který je vymezen jako předmět řízení právě petitem žaloby a musí být rozsudkem celý vyčerpán. Současně nesmí rozsudek zásadně překročit návrhy stran a přisoudit více nebo něco jiného.

Již výše bylo řečeno, že každý žalobní petit musí být určitý, srozumitelný a přesný, neboť jím je soud vázán a při rozhodování se pohybuje v jeho rámci. Žalobní petit je vlastně návrhem autoritativního výroku soudu. Na správnou formulaci žalobního petitu se váže nejdůležitější část každého rozsudku, a to jeho výrok neboli enunciát. Pokud soud žalobě plně vyhoví, přenesení žalobní petit do výroku rozsudku a stává se z něj enunciát. Petit a enunciát jsou pak v naprosté jednotě. Enunciát je ústředním bodem celého rozhodnutí, neboť vyjadřuje závěrečný úsudek soudu o projednávané věci a je v podstatě odpovědí na žalobní petit. Proto i povinnost v něm uložená musí být jasná, určitá, jednoznačná a přesně vymezená. Znění enuciátu musí být takové, aby o něm nemohly vzniknout žádné pochybnosti. To si musí uvědomit především žalobce při formulaci petitu, ale i soudce, který by měl poučováním žalobce vést k určitosti petitu a odstranění formálních chyb (nikoli věcných).

Podle *nálezu Ústavního soudu ČR ze dne 1.9.1998 sp.zn.I.ÚS 233/97*⁴¹ je-li žalobní návrh nesprávný, tedy neurčitý, nepřesný či nesrozumitelný, jeho převzetí do výroku rozsudku by mělo za následek, že by rozsudek nebyl vykonatelný. Požadavek, aby byl petit přesný, určitý a srozumitelný, není pouze formálním požadavkem na splnění určitých procesních podmínek, ale zcela nezbytný pro výsledek řízení, aby mohly nastat účinky žalobcem zamýšlené.

Stejně tak jako je žalobní petit nejdůležitější částí žaloby, je i enunciát nejdůležitější částí rozsudku. Enunciát rozsudku reaguje na žalobní návrh a jeho obsah je závislý na mnoha faktorech. Jde zejména o to, zda byla podána bezvadná žaloba, zda byly u vadné žaloby opraveny její chyby, zda jsou splněny procesní podmínky pro řízení a v neposlední řadě, zda žalobce prokázal dostatečně svá tvrzení. Soud je vázán svým rozhodnutím, jakmile rozsudek vyhlásí (srov. § 156 ods.3 OSŘ). Od té doby nemůže soud měnit výrok rozsudku, přičemž je připuštěna výjimka. Opravu rozsudku lze provést kdykoli co se týká chyb v psaní, počtech a zřejmých nesprávnostech (srov. § 164 OSŘ). Ve lhůtě 15 dnů od doručení rozsudku pak může účastník navrhnout doplnění rozsudku o výrok, kterým soud nevyčerpal celý předmět řízení. Soud může tento výrok doplnit i bez návrhu sám tehdy, pokud ještě rozsudek nenabyl právní moci.

Z výše uvedeného zcela zřetelně vyplývá, jak úzce na sebe navazují povinnosti žalobce a soudce v nalézacím řízení. Každý žalobce by si proto těchto následků měl být vědom a měl by věnovat velikou pozornost formulaci žalobního petitu.

---

⁴¹ Ústavní soud české republiky, Sbírka nálezů a usnesení Ústavního soudu svazek III. C.H.Beck Praha 1995

5. Druhy žalob

Žaloba jako základní institut občanského práva procesního slouží k uplatňování ochrany nejrůznějších porušených nebo ohrožených subjektivních práv. Z tohoto důvodu se žaloby od sebe odlišují a jsou předmětem klasifikace. Žaloby se od sebe liší zejména obsahem svého petitu, právními účinky, které vyvolá rozhodnutí vydané v řízení na základě žaloby, ale i hmotněprávním důvodem v žalobě obsaženým.⁴² Žaloby je tedy možné třídit podle různých kritérií. Nejčastějším kritériem pro takové dělení je však hmotněprávní obsah žalobního petitu. Jiné třídění podle hmotněprávních znaků již nemá takový význam.

5.1 Žaloby podle obsahu petitu

V naší procesní teorii tedy zaujímá nejvýznamnější místo třídění žalob podle obsahu petitu. Jde o jediné třídění, které má podklad v zákonné úpravě (srov. § 80 OSŘ). V jeho rámci rozlišujeme tři skupiny žalob, a to žaloby statusové, žaloby na plnění a žaloby určovací. Jak je patrné ze zákonné úpravy, jde pouze o demonstrativní výčet, takže mohou existovat i jiné druhy žalob dle obsahu petitu.

5.1.1 Statusové žaloby

Cílem statusových žalob (žalob ve věcech osobního stavu), jak vyplývá z názvu, je dosažení vydání rozhodnutí, kterým bude upraven osobní stav (status). Zákon sem řadí tyto žaloby: žaloba o rozvod, žaloba na určení neplatnosti manželství, žaloba na určení zda tu manželství je či není, návrh na určení otcovství, návrh na osvojení, žaloba o způsobilosti k právním úkonům nebo návrh na prohlášení za mrtvého. Nejde však o výčet taxativní, lze sem řadit i další návrhy jako třeba o omezení či zbavení rodičovských práv apod. Statusové žaloby jsou takové, kterými se žalobce domáhá změny svého osobního stavu, tedy takové, které směřují k autoritativní úpravě jeho osobního statutu. Pro tyto žaloby je charakteristické, že pravomocný rozsudek vydaný na

---

⁴² Winterová, A.: Žaloba v občanském právu procesním, AUC Praha XXXI/1979, str. 53

jejich základě, pokud vyhovuje žalobě, má konstitutivní účinky. Výrok rozsudku totiž provádí autoritativně nějakou změnu osobního stavu, a to *ex nunc*, tedy od doby, kdy se rozsudek stane pravomocným. Změna nastane již tím, že ji soud vysloví, a proto tyto rozsudky netvoří podklad pro výkon rozhodnutí, neboť není co vymáhat. Charakteristické je také to, že tyto rozsudky zavazují každého, tedy nikoli jenom účastníky, jako je tomu u jiných žalob.

5.1.2 Žaloby na plnění

Žaloby na plnění jsou nejtypičtějším druhem žalob vůbec. Jejich účelem je vynucení splnění určité povinnosti, kterou podle tvrzení žalobce žalovaný nesplnil, ač tak učinit měl. Směřují tedy k tomu, aby byl odstraněn stav porušení práva, a také k tomu, aby právní povinnosti byly řádně plněny. Předmětem povinnosti může být něco dát (*dare*), něco konat, vykonat (*facere*), něčeho se zdržet (*omittere*) nebo něco strpět (*pati*). V procesní teorii se žaloby na plnění podle toho dělí dále na **pozitivní žaloby na plnění**, které se domáhají uložení určité činnosti (*facere*), a **negativní žaloby na plnění**, které se naopak domáhají nečinnosti (*non facere*). Příkladem typické žaloby na plnění je žaloba na zaplacení určité peněžité částky.

Žaloby na plnění směřují k vydání exekučního titulu, kterým je autoritativní uložení určité povinnosti žalovanému soudem. Tuto povinnost však soud nezakládá, musí vyplývat z existence určitého práva, na základě kterého vznikla žalovanému povinnost plnit. Tato povinnost může vyplývat přímo ze zákona, z právního vztahu či z porušení práva. V praxi je běžnější, že je povinnost založena právním vztahem, ať už věcným či obligačním, než zákonem. Jednotlivým druhům povinností pak musí samozřejmě v procesním právu odpovídat i výkon rozhodnutí, pokud má žaloba splnit svou funkci. Rozsudky vydané na základě těchto žalob mají deklaratorní charakter s účinky *ex tunc*.

5.1.3 Žaloby určovací

Žaloby určovací směřují k vydání autoritativního výroku soudu, že určitý právní vztah nebo právo tu je či zde není. Rozlišujeme tedy pozitivní a

negativní určení. Je to zvláštní druh žalob, které mohou být úspěšné pouze za předpokladu, že žalobce prokáže ve věci naléhavý právní zájem.

Co se naléhavého právního zájmu týká, vyslovil se *Ústavní soud ve svém nálezu č.25*⁴³, že buď musí jít u žalobce o právní vztah již existující, který je ohrožen, nebo o takovou situaci, v níž objektivně v již existujícím právním vztahu ohrožen být mohl, popřípadě pro své nejisté postavení by mohl být vystaven konkrétní újmě. Z toho tedy jasně vyplývá, že žalobce nemůže žádat určovací žalobou určení práva již porušeného, neboť na takovém určení již nemá naléhavý právní zájem. V takovém případě nastupuje totiž možnost užít žalobu na plnění, která má před žalobou na určení přednost. V praxi tedy platí, že může-li být právo uplatněno žalobou na plnění, soud vždy žalobu určovací zamítne.

Dle Pužmana⁴⁴ je možné žalovat na určení, i přestože je možné žalovat na plnění, pokud se určením sjednává pevný základ pro vztahy účastníků, dále předejde-li se určením zbytečným řízením o plnění a sleduje-li takto řízení o určení práva nebo právního vztahu svůj rozumný účel. Ke stejnému názoru dospěla i soudní praxe, podle níž žaloba na určení je přípustná přesto, že je možná i žaloba na plnění za předpokladu, že se určovací žalobou vytváří pevný základ pro vyjasnění právních vztahů účastníků sporu a může se tak předejít žalobě na plnění (srov. *rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 15.12.1992*).⁴⁵

I já se přikláním k druhému názoru, protože si myslím, že žalobce má naléhavý právní zájem na určení existence či neexistence právního vztahu vždy, pokud se takové určení může příznivě projevit v jeho právním postavení. Tedy vždy, pokud je existence daného právního vztahu neurčitá, nejasná, nejistá a rozhodnutí soudu by toto mohlo napravit.

5.2 Žaloby podle hmotněprávního důvodu

Klasifikace žalob dle jejich hmotněprávního důvodu je stále vžitá a v praxi běžně používaná, nikdy však nemůže být vodítkem pro teoretické

---

⁴³ Ústavní soud české republiky, Sběrka nálezů a usnesení Ústavního soudu svazek III. C.H.Beck Praha 1995

⁴⁴ Pužman, J.: Právní nároky a jejich uplatňování, Orbis Praha 1965, str. 261

⁴⁵ Právní rozhledy č.1/1993, str. 18

dělení žalob, protože z důvodu rozmanitosti subjektivních práv nebude nikdy všeobsahující. Rozlišujeme tak například žaloby vlastnické, reivindikační (na vydání věci), negatorní (zápůrčí), o náhradu škody či na ochranu osobnosti. Hmotněprávní důvod žaloby je však rozhodný pro určení pravomoci nebo příslušnosti soudu či obsazení soudu. Podle Winterové⁴⁶ jde tedy spíše o tradiční označování některých žalob, které se udrželo vlivem klasických institutů římského práva.

5.3 Žaloby podle právních účinků rozhodnutí vydaných na jejich základě

Posledním kritériem třídění jsou hmotněprávní účinky žalob, které způsobí rozhodnutí na základě žaloby vydané. V této souvislosti můžeme hovořit o konstitutivních (pravotvorných) žalobách a žalobách s deklaratorními účinky.

Žaloby konstitutivní jsou takové, které soudu ukládají upravit nově práva a povinnosti účastníků či založit, změnit nebo zrušit právní poměr mezi nimi. V žádném případě však pravotvorné účinky nemá žaloba sama o sobě, ale teprve rozhodnutí, které je na jejím základě vydáno, a které je právní skutečností. Charakteristickým znakem této skupiny žalob je to, že se opírají o výslovné ustanovení zákona, protože soud může zakládat, měnit a rušit právní poměry pouze tam, kde to zákon výslovně stanoví. Dále je pro ně charakteristické to, že rozsudky vydané na základě těchto žalob působí zásadně *ex nunc*, není-li výslovně v zákoně stanoveno jinak. V našem platném právu patří mezi konstitutivní žaloby zejména převážná většina tzv. statusových žalob.

Jinak je tomu u žalob s deklaratorními účinky. Hmotněprávní vztah tu byl založen již dříve, takže soud při rozhodování musí vycházet pouze z něj. Výrazně se tu projevuje funkce soudů poskytovat ochranu subjektivním právům. Rozsudky vydané na základě těchto žalob pak působí *ex tunc*.

---

⁴⁶ Winterová, A.: Žaloba v občanském právu procesním, AUC Praha XXXI/1979, str. 69

6. Dispoziční úkony účastníků

Sporné řízení je ovládáno zásadou dispoziční a tudíž by měla být respektována vůle účastníků projevená během řízení. Také je třeba si uvědomit, že během řízení může dojít i k určitým objektivním změnám bez závislosti na vůli účastníků. Proto je třeba, aby účastníci měli po ruce nějaký procesní prostředek, který jim umožní na dané změny reagovat. Tímto procesním prostředkem jsou dispoziční úkony. Občanský soudní řád je upravuje v ustanoveních § 95 – 99 a označuje je jako „úkony účastníků ve věci samé“.

Dispoziční úkony účastníků jsou takové úkony, kterými účastníci nakládají (disponují) řízením nebo předmětem řízení v souladu se svou vůlí a to po zahájení řízení v jeho průběhu. Předmětem řízení je třeba rozumět nárok uplatnění žalobcem a zformulovaný v žalobním petitu.

Mezi úkony, kterými se disponuje řízením, patří zpětvzetí žaloby, mezi ty, kterými se disponuje předmětem řízení, patří změna žaloby, vzájemná žaloba či soudní smír. Vzhledem k tomu, že tyto úkony mají vliv na celý průběh řízení, zkoumá u nich soud, zda neodporují právním předpisům či hledisku procesní hospodárnosti.

6.1 Zpětvzetí žaloby

Zpětvzetí žaloby je takovým dispozičním úkonem žalobce, kterým žádá soud, aby o jeho návrhu dále nejednal a nerozhodoval. Nezaniká však jeho právo nárok v budoucnu opět uplatnit. Žalobce může vzít žalobu zpět zčásti či úplně, dokud rozsudek nenabude právní moci (srov. § 96 OSŘ).

Vezme-li žalobce žalobu zpět dříve, než začalo jednání ve věci, nebo vezme-li kdykoli i v průběhu řízení zpět svůj návrh na rozvod, neplatnost manželství nebo určení, zda tu manželství je či není, soud řízení zastaví usnesením bez dalšího.

Vezme-li však žalobce zpět žalobu až v průběhu jednání, před vynesáním rozsudku, je toto zpětvzetí účinné jen v případě, pokud je soud připustí. Rozhodné je to, zda se zpětvzetím souhlasí žalovaná strana, která může mít na meritorním rozhodnutí také svůj zájem. Pokud žalovaný

nesouhlasí, soud pokračuje v řízení poté, co usnesení, jímž prohlásil zpětvzetí žaloby za neúčinné, nabude právní moci.

Soudní praxe dovodila, že žalovaný nemá vážné důvody k nesouhlasu se zpětvzetím žaloby, pokud vzal žalobce žalobu zpět proto, že uplatněná pohledávka zanikla splněním ze strany žalovaného (srov. *usnesení Nejvyššího soudu ze dne 16.9.1999 sp.zn. 25 Cdo 1792/99*).⁴⁷

Zpětvzetí soud nepřipustí také v případě, je-li v rozporu se zájmem společnosti. Pokud však o zpětvzetí rozhodne kladně, vydá usnesení, které musí obsahovat výrok, že se zpětvzetí připouští a řízení se zastavuje.

Zpětvzetí je možné i v 2. instanci, tedy v případě, pokud již soud 1. stupně vynesl rozsudek, který však dosud nenabyl právní moci. O takovém zpětvzetí rozhoduje odvolací soud a pokud mu vyhoví, je povinen zrušit také rozhodnutí soudu 1. stupně a zastavit řízení usnesením, které se doručuje všem účastníkům.

Jestliže soud zastaví řízení, nastává stav, jako by žaloba nikdy nebyla podána. Nevzniká tak překážka věci rozsouzené a žalobce může svůj nárok v budoucnu opět uplatnit, protože jeho existence zůstává dosud nevyřešena (nerozhodnuta).

6.2 Změna žaloby

Díky složitosti právních vztahů je třeba, aby účastníci měli možnost v průběhu sporného řízení měnit a upravovat předmět řízení (srov. § 95 OSŘ). Žalobce je tedy oprávněn v řízení před soudem a s jeho souhlasem žalobu změnit.

Za změnu žaloby lze považovat změnu týkající se petitu, skutkových tvrzení spolu s právním důvodem žaloby anebo výjimečně i změnu pouze skutkových tvrzení.

Co se změny petitu týká, je-li formulována tak, že se tím žalobní návrh zmenší nebo omezí se rozsah toho, co bylo původně žádáno, pak jde o částečné zpětvzetí žaloby. Změna tedy musí spočívat v tom, že žalobce žádá více, pak

---

⁴⁷ Soudní judikatura č. 5/2000, str. 180)

jde o kvantitativní změnu, nebo že žádá něco jiného, v tom případě půjde o kvalitativní změnu. Tam, kde se mění petit, mění se i skutkový stav. Musí jít tedy o rozšíření žaloby.

Změnou však není změna účastníků, doplnění skutkového stavu ani změna navrhovaných důkazních prostředků.

Hmotněprávní účinky změněného návrhu nastávají dnem jejího uplatnění. K uplatnění může dojít buď ústním projevem účastníka učiněným při jednání nebo mimo něj do protokolu u soudu, anebo písemným podáním změnu obsahujícím.

Soud ex offio přezkoumá vliv změny žaloby na celý průběh řízení a dá žalovanému prostor vyjádřit se k navrhované změně. Jestliže soud změnu připustí, vydá o tom usnesení, které doručí do vlastních rukou všem účastníkům, kteří nebyli přítomni při jednání.

Soud změnu nepřipustí v případě, pokud by výsledky dosavadního řízení nemohly být podkladem pro řízení o změněném návrhu a staly by se tak zbytečnými. V takovém případě bude soud pokračovat v řízení o původním návrhu. Trval-li by však žalobce stále na svém, nezbude mu nic jiného, než zpětvzetí žaloby (srov. *usnesení Ústavního soudu ze dne 21.6. 2000, sp.zn. I. ÚS 179/2000, Sb.nál.a usn.,č.22/sv.18*).⁴⁸

6.3 Vzájemná žaloba a námitka započtení

Vzájemnou žalobou může žalovaný uplatnit u téhož soudu svůj nárok proti žalobci, aniž by se musel dovolávat samostatně ochrany svého subjektivního práva u soudu v jiném řízení. Vzájemná žaloba tedy vždy rozšiřuje předmět řízení o nároky uplatňované žalovaným vůči žalobci (srov. 97, 98 OSŘ).

Vzájemnou žalobu lze podat kdykoli v průběhu řízení a musí mít tytéž náležitosti jako každá jiná žaloba. Řízení o nároku, který je ve vzájemné žalobě uplatněn, je zahájeno teprve jeho podáním, tedy později než původní řízení o návrhu žalobce.

---

⁴⁸ Vrcha, P.: Civilní judikatura, 2.vydání, Linde Praha, a.s. 2005, str 108

Mezi výhody vzájemné žaloby patří především to, že se vzájemné nároky obou stran, které spolu patrně souvisejí, mohou důkladněji posoudit v rámci jednoho řízení a lze tak předejít tomu, že by si různá rozhodnutí vydaná ve dvou samostatných řízeních navzájem odporovala. Zároveň se jedná o značnou úsporu času a nákladů řízení pro účastníky. Naopak za nevýhodu je považována možnost protahování a komplikace řízení uplatněním nových nároků, které předmětem řízení od počátku nebyly, přičemž uplatněním vzájemné žaloby může žalovaný záměrně řízení ztěžovat, aby oddálil rozhodnutí o původní žalobě.⁴⁹

Soud však může z důvodů hospodárnosti a účelnosti vyloučit vzájemný návrh k samostatnému řízení, přitom se řídí podmínkami pro spojení věcí (srov. § 112 OSŘ). Nevyloučí-li ho k samostatnému projednání, rozhodne o něm zároveň s původním žalobcovým nárokem .

Od vzájemné žaloby je třeba odlišovat tzv. námitku započtení (kompenzační námitku). Jde o případ, kdy žalovaný uplatňuje vůči žalobci v řízení započitatelný nárok a zároveň pohledávka žalovaného je stejná nebo nižší než pohledávka žalobcova, uplatněná původní žalobou. Je-li pohledávka nižší, soud námitku posoudí jako obranu proti návrhu a žalobci vyhová jen v té části pohledávky, která započtením nezanikla. Je-li pohledávka stejná, soud v rozsudku původní žalobu zamítne. Podle judikatury spočívá důkazní povinnost prokázat existenci započteníschopné pohledávky na žalovaném, který započtení namítá.

Pakliže je však vzájemná pohledávka žalovaného vyšší než původní pohledávka žalobce, může se žalovaný vzájemnou žalobou domáhat zamítnutí původní žaloby a přisouzení další části pohledávky, která převyšuje původní pohledávku v žalobě žalobcem uplatněnou.

---

⁴⁹ Winterová, A.: Žaloba v občanském právu procesním, AUC Praha XXXI/1979, str.86

Závěr

Ve své práci jsem dospěla k závěru, že otázky civilní žaloby a žalobního práva tvoří jedny z nejdůležitějších v teorii občanského práva procesního a musí být pojímány v širších souvislostech. Že nejde o jednoduchou problematiku, to také dokazuje řada prací, které jsou tomuto tématu věnovány a z kterých jsem při své tvorbě čerpala.

Civilní žaloba prošla ve svém vývoji třemi základními etapami, které ji zformovaly do její dnešní podoby. Od římské „actio“, která byla ryze formální, přes středověkou žalobu, která byla v podstatě pouhým vylíčením skutkových okolností, až po dnešní „moderní“ žalobu, která vznikla, pokud by se to tak dalo říci, spojením základních principů obou žalob předchozích.

V současné době je tedy civilní žaloba nejenom základním procesním institutem, dispozičním úkonem účastníka řízení, kterým se uplatňuje nárok na soudní ochranu určitého tvrzeného hmotného práva, čímž tvoří jakousi sponu mezi právem hmotným a právem procesním. Je ale také realizací práva na spravedlivý proces, práva, jemuž odpovídá povinnost státu zabývat se konkrétním nárokem z žaloby vyplývajícím a povinnost spravedlivě o něm rozhodnout.

Jelikož je žaloba svým charakterem konkrétní žádostí adresovanou soudu, jako taková musí splňovat určité formální náležitosti. Ve své práci jsem se snažila dokázat, že žalobní petit patří spolu s tvrzením rozhodných skutečností k nejdůležitějším náležitostem žaloby, neboť konkretizuje žalobcův požadavek na poskytnutí ochrany a vymezuje tak závazně předmět celého řízení. Je hlavně věcí žalobce, aby žalobní návrh řádně do žaloby formuloval, protože od výstižnosti žaloby a přesnosti žalobního petitu záleží správnost výroku rozsudku ve věci samé. Z toho vyplývá, že pochybení, která nastanou při vytvoření petitu, se nutně odrazí do celého soudního řízení, což je nežádoucí.

Závěrem bych ještě dodala, že právo na soudní ochranu patří k základním lidským právům a jako takové je zakotveno v řadě mezinárodních politických a právních dokumentů a ústav vyspělých zemí. Je koncipováno

jako subjektivní právo každého jednotlivce vůči státu jako povinnému subjektu na poskytnutí náležité právní ochrany tomu, kdo se jí dovolává. Velice významnou roli v něm právě hraje civilní žaloba jako jeden z možných způsobů zahájení civilního soudního řízení, které provádějí soudy na principu demokracie, humanity, rovnosti a zákonnosti.

Seznam použité literatury a jiných pramenů

Knihy a jiné publikace

- Bartošek, M: Encyklopedie římského práva, Academia Praha, 1994
- Bureš J., Drápal L.: Co se změnilo na poučovací povinnosti soudu v občanském soudním řízení, Právní praxe ročník 1994, č.9
- Bureš J./ Drápal L. / Mazanec M.: Občanský soudní řád, komentář, III.vydání, C.H.Beck, 1997
- Hlavsa, P.: Vzory soudních žalob a podání I., Všehrad, 1992
- Kincl, J., Urfus, V., Skřejpek, M.: Římské právo, C.H.Beck Praha, 1995
- Macur, J.: Právo procesní a právo hmotné, MU Brno, 1993
- Macur, J.: Předmět sporu v civilním soudním řízení, MU Brno, 2002
- Nypl, M.: Právní důvod žaloby, Právník 8/1969
- Pavlíček, V. a kolektiv: Ústava a ústavní řád České republiky, 2.díl, práva a svobody, Linde Praha, 1999
- Pužman, J.: Právní nároky a jejich uplatňování, Orbis Praha, 1965
- Štastný, M.: Civilní žaloba v právu československém, Praha, 1934
- Ústavní soud České republiky: Sbíрка nálezů a usnesení Ústavního soudu, svazek III., C.H.Beck Praha, 1995
- Vrcha, P.: Civilní judikatura, 2.vydání, Linde Praha, a.s., 2005
- Winterová, A. a kol.: Civilní právo procesní, 2.přepřacované a aktualizované vydání, Linde Praha, 2002
- Winterová, A., Žaloba v občanském právu procesním, AUC Praha XXXI/ 1979
- Winterová, A., Žaloba v občanském právu procesním, UK Praha, 1979
- Zoulík, F.: Soudy a soudnictví, C.H.Beck/SEVT Praha 1995

Periodika

- Právní rozhledy
- Soudní judikatura
- Soudní rozhledy

Internet

www.nsoud.cz